د جهاد پلوشه

د افغانستان د اسلامي جمعیت د جنوب غربي ولایاتو میاشتنۍ خپرونه

(٦-٧)

الله

بسم الله الرحمن الرحيم

الله لا إله إلا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما

في السموات وما في الأرض من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه

يعلم ما بين أيديهم وما خلفهم ولا يحيطون بشيء من علمه إلا بما شاء وسع

كرسيه السموات والأرض ولا يؤده حفظهما

وهو العلي العظيم

بسم الله الرحمن الرحیم

دجنوب لویدیځو ولایاتو د مجاهدینو میاشتنۍ خپرونه

د جهاد پلوشه

لومړی کال شپږمه او اوومه ګڼه سنبله او میزان ۱۳۶۶

د جهاد پلوشه:

د امتیاز خاوند
افغانستان د اسلامي
جمعیت د جنوب غربي ولایاتو
فرهنګي شورا
مسئول مدیر
عصمت قانع
پستي ادرس
پیښور پاکستان
پست بکس نمبر ۳۴۵

فهرست

شمیره	سرلیک	لیکوال	مخ
۱	سرمقاله	اداره	۳
۲	نهضت او	〃	۸
۳	د اوکراینې میندو...	محمد طارق بریالی	۱۲
۴	په اسلامي نړۍ کې.	انجنیر صفدر خروټي (ترجمه)	۱۷
۵	توای رودابه امشب....	ډاکتر سید مخدوم (رهین)	۴۳
۶	پر جهادي لنډیو خوخبرې	موسی محمد	۶۵
۷	د رښتینو دښ وندیوه کیسه	حیدر علی	۷۴
۸	که په میوند کې شهید نه شوې	ابو امان	۸۰
۹	کندهار داوړه په لمبو کې	قانع	۸۴
۱۰	شعر و ادب د انقلاب....		۸۸
	نامه های وارده		۹۴

سرمقاله :

نهضت او سازماني اړتياوې

زموږ ځوان او خوځنده اسلامي نهضت د خپل ځانګړي تاريخي موقعيت له مخې د وخت او زمان په يوه داسې مرحله کې د ازمايښتونو له ستونزو او کړاوونو ګواښونو سره لاس او ګريوان شو.

چې شايد د نړۍ په معاصرو نهضتو او مکتبي انقلابي غورځنګونو کې هيڅ يو نهضت او تحريک له داسې توپاني کړکيچونو او غوځو ګواښونو سره نه وي لاس او ګريوان شوی.

د افغانستان اسلامي نهضت د دغه هيواد د مومن اُمت د خوځښت او بيدار توب له ارمان سره يو ځای په داسې حال کې د تاريخ پر هنداره را-ښکاره شو چې د افغانانو د ځانګړي عقيدتي او قومي موجوديت په خلاف له هرې خوا د دښمن د دسيسو او توطيو سره په خلاصه وه. او د افغان مومن ولس د اقتصاد، فرهنګ او کلتور تر ستنو لاندې د تخريب او انهدام لپاره د کفر او استعمار په لاس چاودونکي مواد له پخوا څخه ځای په ځای شوي وو.

استعمار او کفر په بيلابيلو څيرو کې زموږ د مومن اُمت په خلاف يوه ناروا جګړه پر مخ بيوله. او په دغه جګړه کې يې د وخت د ناوړو حکمرانانو په تائيد او ملاتړ سره خپل ناروا اوکړکې هدفونه پر مخ بيوول.

د افغاني ټولني پر ټولو مقدراتو باندې د یوه ساړه او بیخونده - سقوط توره تیاره غوړېدلې وه.

د سقوط، رکود او تورې تړو بڼمې په یوه ځوروونکي فضاء کې زموږ اسلامي تحریک د هیواد د ځوان نسل د قربانیو له سره اُفق څخه سر راپورته کړ!

او بالاخره داسې وخت را ورسید چې کفر او استعمار د دغه مومن او پتمن نهضت د ټکیدو او د هغه د لمنې د غوړېدو د مخنیوی له ناولي هدفه زموږ د هیواد د سیاسي لار ښوونې تخت ته خپل بې واکه او بې ارادې مړیان وخیژول - او نهضت د مومنو افغانانو د دین، فرهنګ او وطن د یوازني ساتونکي په توګه یو ستر جهادي بهیر ته خوځښت ورکړ.

نور نو د دغه ځپاند بهیر د بري او برلاسي اُمید یو مبهم اُمید نه و، بلکه اسلامي انقلاب د افغانستان د مومن اولس د سرنوشت تاکلو په محتوم قسمت تبدیل شوی و، او انشاءالله دې پههمداسې ټاکونکې او غوڅه مرحله کې وو چې د سولې او اجتماعي رفاه نړیوال دړوغجن ملحد قوت زموږ پرخاوره د خپلو جلادو او وینې بهوونکو وسله والو قوتونو بهیر را وشاړه او بیا هم د دغه یواځني اِسلامي نهضت تر لار ښوونې لاندې افغان مومن اولس د تاریخ ډیر نازک چلینج په وړاندې خپل موجودیت ثابت کړ او د قیام - جهاد او خوځښت په لاره کې یې حماسې وزیږولې.

او اوس د دې وخت را رسیدلی دی، چې باید نهضت او د هغه قیادت د مومنو افغانانو د سلهاوو زرو ککړیو د قربانیو ثمره شهید روڼ ونکي ملت ته وړاندې کړي.

تاریخ ثابته کړې ده چې اکثره نهضتونه او انقلابي تحریکونه د خپل پخوالي په مرحله کې له ډیرو نازکو چلنجونو او ګواښونو سره لاس او ګریوان کیږي او په داسې مرحلو کې د نهضتونو رسالت او مسؤلیت نوره هم درونډوالی پیدا کوي.

د نړیوال معاصر اسلامي تحریک لوی لار ښوود حضرت مولانا ابوالا علی مودودي(رح) وايي:

دومره مشکله نه ده چې خلک او ولسونه د یوه ارمان او هدف په نامه د خوځښت په بهیر کې سره راغونډ کړو.

بلکه مشکله مرحله دا ده چې خلکو ته د ورکړو وعدو تحقق ثبوت ته ورسوو او د عمل په ډګر کې انقلابي ارمان او هدف پلي کړو.

اوس اوس مونږ له همدغه ازمايښت سره مخامخ یو. خلکو ته مو د اسلامي عدل د حکومت د ارمان تر پلاټ فورم لاندې د یوه ستر جهادي مزل د پریکولو او سرته رسولو دعوت ورکړ او ملت هم د بې شمیره قربانیو په ورکولو سره د منزل اوږد واټن تر دې ځایه پورې رارسولی دی.

له دې ځایه وروسته دا د نهضت په قیادت پورې اړه پیدا کوي چې هغوی په څومره ځواک او قدرت سره انقلاب او نهضت د دښمن د روانو خطرناکو توطیو څخه ساتلی شي.

په تاسف سره باید وویل شي چې جهادي قیادت لا تر اوسه پورې د دښمن د روانو توطیو په وړاندې لکه څنګه چې ښایي بیدار نه دی.

لا تر اوسه پورې د قیادت لپاره واحد پلاټ فورم نشته

لا تر اوسه پورې د جهاد او مقاومت په نړیواله سویه د معرفي کولو

څه هڅې او کوششونه نه شته.

لاتر اوسه پورې د نهضت سازماني پيکر ريز مريز پروت دی.

لاتر اوسه پورې جهاد ډيپلوماتيک سنگر نه لري.

او لاتر اوسه پورې مسولينو ونه شوای کولای چې د هجرت په چاپيريال زموږ انصارو ورونو ته د جهاد اصلي بڼه ور وښيي. او د قضيې حقانيت ورته ثابت کړي.

حال دا چې سنگرونه موتر ډيپلوماتيکو او سياسي هڅو څو چنده لېوه خوځنده او فعال ډيناميزم څخه برخمن دي.

او اوس د هر چا دا ويره او ډار پر ځای دی چې مبادا بيا يې يو ځل د سياست او ډيپلوماسۍ په ميدان کې ونه بايلو.

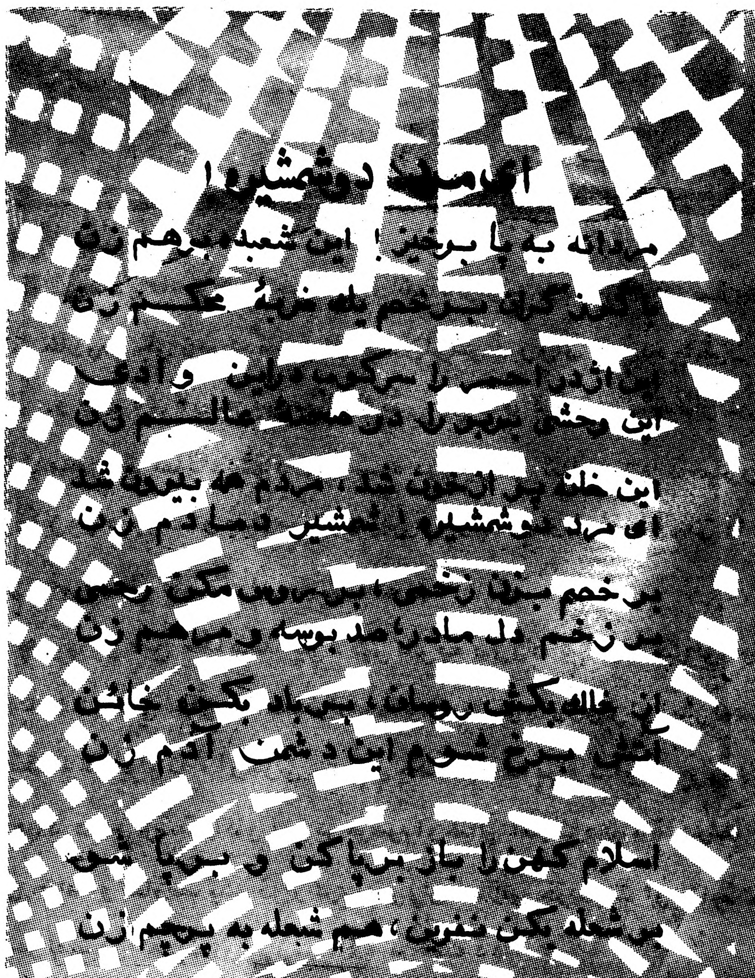
موږ د نړۍ په معاصرو اسلامي نهضتونو کې د مومنو اولسونو او ملتونو له جهادي بهيرونو څخه تجربې لرو.

د الجزاير اولس پيرازې او پيوازې د اسلام او اسلامي حکومت په نامه وجنگيد خو د مبارزې او جهاد نتيجه يې د ډيره نا اهله قيادت په وجه په بې دينه سوسيالستي حکومت بدله شوه- د بې شميره قربانيو سره سره نن بيا هم د الجزاير اولس د سرو زنځيرونو په کړيو کې راپيچلی شوی دی.

د فلسطين د مقاومت بنسټگر او اساسي محرک اسلام و، خو نن دغه مقاومت د جهاني کفري توطيو په وجه د لاديني تر سيوري لاندې د سقوط او رکود په مرگوني حالت کې راگير دی.

موږ يو ځل بيا د جهاد مومن قيادت او ټولو مسؤلينو ته ور په گوته کوو چې ازمايښت درووند او سنگين دی.

او ټول باید د نهضت په وړاندې د روان خطرناک چلینج د ټولو اړخونو په وړاندې بیدار واوسو.

سیاسي تبصره :

وخت او زمان

موږ ټولو ته ګواښ کوي

ټول په دې ښه پوهیږو چې د تیرو نهو کالونو په موده کې کومې سترې قربانۍ
او ځان ځارونې چې زمونږ مومن او بهادر اولس د روان اوږده پاڅون په
بهیر کې ور کړې دي تاریخ یې مثال نه شي وړاندې کولی. یو مظلوم اولس په
خپل ټول مظلومیت سره د شهادت په سره مورچل کې تنها او تنها د خپلو وینو
د څپو په زور د جهاد او مقاومت لوی بهیر په وړاندې وخوځاوه او ننۍ دا دی
جهاد تر دغې مرحلې پورې را رسیدلی دی.

په دې کې هیڅ شک نشته چې د نهو کالو په دوران کې موږ خپل لوی او ستر
ارمان «د اسلامي حکومت استقرار» د اوښکو، وینو، اورونو او لمبو له سخت
معبر څخه دغه پړاو ته را رسولی دی چې یقیناً هم دغه پړاو د فیصلې پړاو دی او
نور د جهاد د سرنوشت ټاکلو امر یو موهوم او خیالي امر نه دی. دغه مرحله چې
زمونږ جهاد او مقاومت پکې قرار لري، د روان اسلامي خوځښت او مقاومت تر
ټول عمر له ستر اهمیت او ارزښت څخه برخمنه ده

اوس زمونږ مکار او چال باز دښمن د جنګ له سنګر څخه پورته شوی
او د ډیپلوماتیک جنګ د ابتکار واګې یې په لاس کې نیولې دي.
دښمن په افغانستان کې د آمن، سولې، کرارۍ او ورورګلوۍ...

پوره ځواک او قوت سره پیل کړه او په خپل ټول طاقت سره هڅې ته سازمان ورکوي او په وړاندې یې خوځوي.

نوموړې وندوونې او تبلیغاتي برنامې د لومړي ځل لپاره په مسکو کې د سرو کامریډانو له ټولنې څخه سر ته ورسیدې او دغه پروگرامونه په کانفرنس کې یې د خپلې اغېزې او تاثیر رنګ ښکاره کړ.

په ځانګړي ډول سره د دغې تبلیغاتي وندوونې د اغېزې ځیره تیرکال په کویټ کې د اسلامي هیوادونو د مشرانو په جرګه کې لیدلای شو.

د اسلامي هیوادونو کنفرانس د افغانستان د جهاد له ډیرو اساسي ملاتړونکو څخه ګڼل کیده او په خپله هره مهمه پریکړه کې به یې پر افغانستان باندې د روسي ښکیلاک د ظالمانه یرغل ناروا عمل ته بد ویل.

تیرکال په دغه کنفرانس کې د افغانستان په هکله ډیر سوړ برخورد وښودل شو او په یوه لنډه اشاره کې د افغانستان د جهاد په وړاندې اکتفا وشوه. دغه اشاره هم البته د افغانستان د جهاد په هکله د سیاسي حل او فصل په باره کې وه.

کرملین پخوا تر دې چې په کنفرانس کې د افغانستان د جهاد پرحامي قوتونو باندې خپله اغیزه پرې باسي د نوموړي کنفرانس منشي ښاغلی شریف الدین پیرزاده یې ماسکو ته وباله، او هلته یې له افغانستان څخه د خپلو متجاوزو قواو د ایستلو په هکله پیرزاده ته تیاري وښودله.

علاوه پردې د کنفرانس په پیل کې ګورباچوف د یوه پیغام په ترڅ کې د کنفرانس غونډې ته څرګنده کړه چې موږ حاضر یو خپل متجاوز قوتونه له افغانستان څخه وباسو.

او د کنفرانس په پای کې هم د ګورباچوف لخوا یو ټلګرام د افغانستان په هکله

د کنفرانس له فیصلې څخه د کرملین د رضایت ښودلو په جملو کې مخابره شو.

په دې توګه د جهاد دغه د ډېر همه مرحله زموږ ټولو مجاهدینو څیرکتیا او هوش ته بلنه راکوي. موږ باید د دښمن دیپلوماتیکو چالونو ته څیر واوسو او جهادي زعامت باید پوره تیاری ونیسي که داسې ونه شي، او موږ بیا هم په اوسنیو نازکو حساسو او سرنوشت ټاکونکي مرحلو کې د پوره تیاري مظاهره ونه کړو نو خدای ناخواسته د یو ملیون شهیدانو وینې او د یوه ملت پوره نهه کاله لوی خوځښت به د تاریخ له جادې څخه بې نتیجې تېر شي.

-د جهادي زعامت اتحاد په دیپلوماتیک سنګر کې د یوه واحد دریځ او د سیاسي پلاټ فورم ترسیوري لاندې د متحدو هلو ځلو اهمیت له بل هر وخت څخه د جهاد په نجات کې ځکه مهم دی چې په سیمه او منطقه کې اوضاع په داسې شکل سره روانه ده، چې په نړیوالو ټولنو کې له افغانستان څخه د جهان پر ملاتړ باندې پوره منفي اغیزه لویږي.

زموږ په منطقه کې د ایران او عراق جنګ - د خلیج پیچلي حالات - په پاکستان کې د چپیانو تروریستي فعالیتونه - د چین او روس ترمینځ په دولتي سطح د خبرو پیل - او د ایران او روس ترمینځ ورځ په ورځ ښې دې کېدل او د روابطو - ښې دې والی دا ټولې هغه پیښې دي چې په دیپلوماتیک ډګر کې زموږ قضیه تر اغیزې لاندې نیسي.

علاوه پردې د دې امکانات هم زیات دي چې امریکایې واکمنان له روسانو سره په افغانستان کې د هغوی روان جنایت له کرم منطقوي امتیاز سره سودا کړي. ځکه چې دا د نړیوالو کفري قوتونو خاصیت دی.....

امریکایان چیري هم په افغانستان کې د اوسني اسلامي نهضت د موجودیت

په صورت کې خپلې ګټې نشي خوندي کولای.

د کیسنجر په قول له کابل څخه باید تهران جوړ نشي.

بڅوا به کله چې د ځروي او کیمیاوي وسلو د محدودیت لپاره د دوارو کفري طاقتونو تر مینځ د خبرو تصمیم منبول کیده نو واشنګتن به د منطقوي کړکیچونو په جمله کې د افغانستان له جهاد څخه هم یادونه کوله او تر ځروي وسلو مخکې به یې د منطقوي کړکیچونو د هواري غوښتنه کوله.

خو اوس داسې نه ده او بې له دې څخه هم واشنګتن او ماسکو اتومي وسلو د محدودیت په هکله په ژنیو کې خبرې کوي.

په هرصورت ځ مونږ د نهو کالونو ستړ اسلامي خوځښت چې یوازې او یوازې په افغانستان کې د اسلامي حکومت د استقرار له ارمان سره یوځای پیل شوی دی، اوس اوس د خپل ژوان بهیر ډیر نازک او حساس پړاو ته رسیدلی دی.

ژوان حالات غوښتنه کوي چې ټول مومن او متعهد ځواکونه په پوره متانت او صداقت سره سره جهاد او انقلاب د خپل اصیل آرمان په جهت کې په وړاندې وخوځوي او کنه - دیو ملیون شهید انو په وینو پالل شوی جهاد به خدای مکړه د تاریخ له جادې څخه بې نتیجې ووزي.

وخت او زمان مونږ ټولو ته داسې ګواښ کوي.

محمد طارق بریالی

د اوکراینې میندو اعتراضیه لیکونه

د اوکراین د ځوانانو مشهورې ورځپاڼې اوکراین مولډ دیوې اوکرایني مور یو اعتراضیه لیک خپور کړی و چې پدې لیک کې د افغانستان جګړې ته د ځوانانو د جبري لیږلو په باره کې معلومات خپاره شوی و. د دې لیک له خپریدو څخه څلور میاشتې وروسته د خلکو په عامه افکارو کې یو خوځښت او تکان راپیدا شو. که څه هم نوموړې ورځپاڼې دا ډول انتقادونه د یوه کوچنې اقلیت غوښتنې بللې دي.

مګر بیا هم ورځپاڼو ته د دغه شان پر له پسې لیکونو رالیږل د خلکو د نه رضایت یو ښکاره ثبوت دی. دغې اوکراینې ورځپاڼې د ګیلوتر څنګ د افغانستان په جګړه کې د روسي عسکرو نقش د انترناسیونالستي وظایفو سرته رسول بللي دي. د جنوري په ۱۵ نیټه پورتنې ورځپاڼې ولیکل چې د نازي جرمني په مقابل کې د روسانو جګړه د هغې جګړې سره توپیر لري کومه چې اوس روسانو په افغانستان کې پیل کړې ده. ورځپاڼه ـ لیکي د افغانستان د جګړې د جریان پیښې د روس د کارګرانو په مظلومه

طبقه ونېل شوی دي . ورځپاڼه په خپل تفصيلي راپورکې وايي چې د افغانستان د جګړې په حقله د روسي مطبوعاتو خپرونې له يوه تنګ نظر سياست څخه پيروي کوي او ليکوالان د پيسو په مقابل کې خپل مسلکي- مسوليتونه تر پښو لاندې کوي .

د مولد ورځپاڼې د روان کال د جنوري په ۲۵ نيټه د يوه پټ رازڅخه پرده پورته کړې او ويلي يې دي :

چې د اوکراينې ميندو ليکوالو په ټولنه کې ضد او نقيض بحثونه مينځ ته راوړې دي . ځينې ليکوالان د افغانستان جګړه د روس د ګټو لپاره يوه جګړه او ځينې نور بيا همدغې جګړې ته د روس په ګټو باندې يودروند پيټی وايي .

په هرحال تر کومه حده پورې چې په واقعيتونو پورې اړه لري د روسانو وله ايز خبري منابع د افغانستان په جګړه داسې ليکنې کوي چې مغه د روس د دولتي منابعو په خبرونو متکي وي مثلاً د روان کال د جنوري څخه راپدې خوا د روس زياتې خپرونې وايي : چې په افغانستان کې روغه جوړه اعلان شوې ، د رژيم وسله وال مخالفين د فرونوڅخه رابنکته شوي ، او د روغې جوړې په پروګرام کې عملي ونډه اخلي د همدغې پروسې په اوږدو کې د روس وسله والې قواوې هم د افغانستان څخه راوځي ، مګر جګړه مار او امپرياليستي ځواکونه لکه امريکا او نور دا نه غواړي چې جګړه ختمه شي . د اوکراين مولد ورځپاڼې د- پورته په شان ليکنو په راپورترانو باندې انتقاد کوي او وايي يو خبريال بايد د تل لپاره خپل مسلکي نقش د سرکاري غوښتنو تابع ونه

ګڼي هر روسي خبریال چې د افغانستان د جګړې په باره کې څه لیکي نو-لومړی باید افغانستان ته لاړ شي هلته هره ورځ تکرارید ونکي ترخه واقعیتونه وګوري او د هغو له کتلو څخه وروسته هغه څه ولیکي کوم چې په افغانستان کې روان دي.

یو خبریال د انسانانو د زړه خبرې هغه وخت د قلم څوکې ته را ټولولی شي چې د جګړې د عسکر سره د راپورتر په توګه نه بلکې د ټولنې د یوه عادي غړي په شان خبرې وکړي.

که چیرته د خبریالی دا اصل عملي شي نو موږ به هیڅ وخت چې په - روسي مطبوعاتو کې دغه شان خپرونو ته ځای نشته. یو لیکوال د اوکرایینې مور د دې نظر سره موافقه لري چې د افغانستان جګړه د المان له جګړې سره توپیر لري. یوې بلې مور له اوکرایینې مور سره خپل راز شریک نبو دلی او وایي: موږ پدې خبره ډیر خفه یو چې د افغانستان په جګړه کې د روس د عسکرو مړینه ورځ په ورځ زیاتیږي هلته د پوځي قواو لپاره ، خوراک - پوښاک او دارو درمل نه رسیږي.

د دې اعتراض په مقابل کې یو خبریال لیکي روسان کوښښ کوي چې خپلو قواو او متحدینو ته د ژوندانه د اړتیا وړ مواد ورسوي مګر د امپریالیزم نوکران په لاره کې د موادو په وړونکو وسیلو حملې کوي او نه پریږدي چې دا مواد اړمنو (مستحقو) کسانو ته ورسیږي.

یو بل خبریال لیکي : د ډیرو خلکو نه د اسې د ګیلو څخه ډکا لیکونه لاس ته راځي چې په هغې کې لیکل شوي وي : د افغانستان جګړې ته د ټولنې د خوارو او غریبو خلکو زامن استول کیږي د بډایانو او ماموریینو

زامن د خپلو کورونو او د فترونو ترڅنګ عسکري وظایف او د ندې سرته رسوي مثلاً د ګوند د یوه منشي دوه زامنو په یوه ځای کې د خپل کور سره نیژدې عسکري کوله.

دوه تنه لیکوالانو د یوه لیک په ترځ کې ګیله کړې چې یو اځې دلوړ رتبه مامورینو زامن د افغانستان په جګړه کې د ګډون څخه ډه ډه. کوي مګر همدا کسان د خلکو په زامنو انتقاد کوي چې ولې د افغانستان جګړې ته نه ځي. د الیکوالان وایي باید مسئله د نژدې څخه مطالعه کړو، څکه د غټانو زامن بلې ورکوي ترڅو مړه نشي اخر د مړینې لپاره همدا غریب خلک پیداشوي. د افغانستان جګړې ته د استولو مسئلې د یوه لورقشر مرام دی او پدې باندې فکر کول پکار دی څکه جګړه د جګړه کوونکو طبقاتو د غوښتنو تابع نه ده.

د الیکوالان عقیده لري چې مونږ باید د ستالین د زمانې ستونزې را ژوندی نکړو څکه د هغې وخت مامورینو به خلکوته سزاګانې ورکولې مګر د وی پخپله د سزا څخه معاف و.

یو بل خبریال د افغانستان د جګړې بل اړخ تر انتقاد لاندې نیسي او لیکي، هغه عسکر چې د افغانستان د جګړې څخه ژوندي راګرځي هغوی ته د تبلیغاتو دایره پراخه ده مګر همدا عسکر د خپلو لوړ رتبه منصبدارانو د کړو وړو څخه ګیلې لري او د خپلې سیمې د ګوندي مامورینو د عکس العمل څخه زړه بدي دي.

د مولد د ورځپاڼې مقاله پدې جملو پای ته رسیږي:

د ا زمونږ د ټولنې د خلکو د نده ده چې باید له دې څخه وروسته چپه

او پته خوله پاتې نه شو. زموږ ستره بدغي پدې کې ده چې زموږ زړونه غواړي ربښتيا وواييو او ربښتيا وليکو مګر د خواشينۍ ځای دا دی چې موږ په ربښتيا ويلو عادت نه يو نو ځکه ربښتيا ليکلی نشو دا واقعيت موږ ته هغه وخت ښه روښانه کيږي چې موږ خپلې ورځپاڼې او جريدې ګورو. موږ لا تر اوسه هم د واقعيتونو د ويلو او ليکلو څخه ويره لرو. سره له دې چې موږ اوس د ربښتيا ويلو په لوري يو ګام اخيستی، مګر خبريالان او - ليکوالان تر اوسه هم د دې حق نلري هغه څه چې په افغانستان کې - روان دي د هغې بهير انځور د ژوندي واقعيت سره يو ځای خلکو ته وړاندې کړي.

الهی آبروی ما نگهدار
وطن را تابود دنیا نگهدار
الهی در نبرد تا برابر
تلی دستان پردل را نگهدار

ليکوال : د سکندريې پوهنتون د فلسفې استاد عبدالحميد بصره .
ژباړن : انجنير صفدر خروټی .

په اسلامي نړۍ کې د پوهنو تاريخ ته يوه کتنه

په اسلامي نړۍ کې د پوهنو د ځلانده عصر تاريخ له اتمې ميلادي پېړۍ شروع کېږي او د څوارلسمې ميلادي پېړۍ تر څو لسيزو پورې دوام کوي . په دې زمانه کې مسلمانان د هغو پوهنو اصيل خاوندان وو چې له يونانيانو ، هندوستانيانو او ايرانيانو يې په ميراث وړي وو . له همدې کبله د پوهنو ستر مورخ جورج سارټن وايي چې په منځنيو پېړيو کې د پوهنو تاريخ د اسلامي پوهنو له تاريخه سېوا بل څه نه دی او په هغه وخت کې د مسلمانانو پوهنه لکه په لرغونو زمانو کې د يونانيانو او په اوسنۍ زمانه کې د غربيانو پوهنه د قدرت پر

مسند ناسته وه . ځینې مورخین تر سارټن د مخه له دې حقیقته خبر شوی خو دی لمړنی عالم وو چې په دې باره کې یې د علومو د تاریخ د تطبیقي څېړنې له مخې مدللې خبرې وکړې . بنه به داوي چې په دې هکله د سارټن خبرې دلته رانقل کړو :

„ په لرغونو زمانو کې د پوهنو ډېرې اهمې نسخې له یوناني نبوغه سرچینه نیسي او په منځنیو پېړیو کې (خصوصاً د اتمې پېړۍ د نیمایي او د یوولسمې پېړۍ د پای تر منځ) اکثره علمي کشفیات له شرقي اسلامي نبوغه رازېږېدلي دي . . . دا سمه ده چې یو لړ اهم تالیفات (په دې دور کې) په لاتیني ژبه شوي او څه تالیفات هم په دې وخت کې په سریاني ، چیني، سنسکریت جاپاني او فارسي ژبو شوي چې د اهمیت په لحاظ له لاتیني تالیفاتو کم نه وو ، خو کوم تالیفات چې په عربي ژبه وشول دا نسبت نورو تالیفاتو ته هم د تاثیر له مخې او هم د ارزښت او اصالت له مخې لوړ وو . د اتمې عیسوي پېړۍ له نیمایي د یوولسمې میلادي پېړۍ تر پایه پورې عربي ژبه د انساني پرمختګ ژبه وه او په دې زمانه کې که هرچا غوښتې چې له ډېرو ډېرو نویو نویو معلوماتو خبر شي نو بایده وو چې عربي ژبه یې زده کړې وی . . . لکه نن چې د دې مقصد لپاره د لوېدیځ

ستړې ژبې زده کولی شي . »

وروسته بیا سارټن د دې دور د ځینو اسلامي پوهانو او نوابغو لکه جابر بن حیان ، کندي ، خوارزمي فرغاني ، رازي ، ثابت بن قره ، تباني ، حنین بن اسحاق فارابي ، ابوالوفاء بوزجاني ، بیروني ، ابن سینا ، ابن یونس خیام ، ابن هیثم او ذرقالي ذکر کوي او وایي :

« که څوک ووایي چې مخکنۍ پېړۍ په علمي لحاظ بې برکته وې نو دې فهرست ته دې وګوري . د دې ټولو پوهانو په نسبتاً لنډه موده کې یعنې د ۷۵۰ او ۱۱۰۰ کلونو په منځ کې خپل نبوغ څرګند کړی دی .

د اسلامي ثقافت لمر په دې وخت کې له یوه کوچنۍ رڼا نه خوروله . دې رڼا ډېر مرکزونه لرل ، لمړنی مرکز بغداد وو چې د دوهم عباسي خلیفه منصور یې بنسټ ایښی وو . د مختلفو دینونو او توکمونو پوهان په بغداد کې په داسې لوړ بینه او روڼ تندي او تشویق او ترغیب له یو بل سره مخامخ شول چې څوا یې سابقه نه لرله . دا بغداد وو چې مامون الرشید یې په ۸۳۰ میلادي کال کې د اسلامي نړۍ لمړنۍ تحقیقاتي اکاډیمي یعنې « بیت الحکمة » تاسیس کړه . دا اکاډیمي چې دارالترجمه او د عالي پوهنو مدرسه وه د یوه کتابتون په څنګ کې جوړه وه چې منصور ، هارون او مامون ورته له بیزانس ، هند او ایرانه کتابونه

راغوښتي وو .

په دې سيمه کې د عباسي دولت تر تاسيس دمخه امويانو اسپانيا فتحه کړې او د اندلس ـ عربي ثقافت په رامنځ ته کولو کې يې زيار ايستلی وو . له همدې کبله لا لسمه عيسوي سده شروع شوې نه وه چې قرطبې بيا د اسلامي ثقافت د يوه اهم مرکز حيثيت وموند او د پوهنې پتنګان به ورته له اسيا ، افريقا ، اسپانيا او اروپا راتلل . د ثاني حکم په وخت (۹۶۱ـ ۹۷۶م) کې د قرطبې پوهنتون چې دريم عبدالرحمان (۹۲۹ـ ۹۶۱م) يې بنسټ ايښی وو ، ډېر مشهور شو . حکم د کتابونو د راټولولو او استنساخ په کار کې زيار وويست . د تاريخ پوهانو له خولې د راټول شويو کتابونو مقدار څلور زره ټوکه ته رسېده .

د يوولسمې عيسوي پېړۍ په شروع په ۱۰۰۵م کال کې فاطمي خليفة الحاکم د قاهرې «دارالحکمه» تاسيسه کړه . د دې پوهنتون هدف د شيعي پوهنو تدريس وو خو د اسلامي پوهنو ترڅنګ نجوم او طب هم په تعليمي پروګرام کې شامل وو . دې پوهنتون د فاطميانو د حکومت تر پايه (۱۱۷۱ م) پورې (که څه هم ملک افضل په کال ۱۱۱۹م يو ځل بند کړ) خپل کار ته ادامه ورکړه او د الحاکم وخت وو چې د ابن يونس او ابن هيثم په

ځېږ د اسلامي نړۍ ډېر زيات سلګ پوهان پيدا شول .

په يوولسمه ميلادي پېړۍ کې د اسلامي ثقافت داصلي مرکزونو يعنې بغداد او قاهرې او قرطبې په منځ کې داسې شديد رقابت وو لکه په لسمه پېړۍ کې چې دا سيالي د بغداد او قرطبې ترمنځ موجوده وه. دا به عجيبه خبره نه وي که د لسمې پېړۍ د نيمايي او د يوولسمې پېړۍ د پای ترمنځ موده د اسلامي پوهنو د ځواک او اصالت د اوج موده وګڼو ، خو موږ بايد دې غوړېدلې دورې ته تر نظر اچولو د محنه محکېنۍ دورې يعنې د اتم عيسوي قرن تر منځ وخت ته سترګې ورواړوو .

دا دوره په ربښتيا سره چې مهمه دوره وه ، البته نه يواځې د اسلامي پوهنو بلکې د ټولې انساني پوهنې په تاريخ کې . بې له شکه چې مورخين د خپلو څېړنو اوکرو پېڼو په لړ کې د دې دورې له مطالعې او څېړنې لکه د رنسانس د دور له مطالعې کله هم زړه توري کېږي نه. دا دوره د خپل طبيعت په لحاظ د نقل اوژباړنې او تمرکز او رغاونې دوره وه . موږ د خپل عادت له مخې دا غواړو چې نقل او ژباړنې ته په درنه سترګه ونه ګورو او ابتدايي او ذاتاً کم اهميته کارېې وګڼو . دا تصور لکه

ځکه چې بنسايي مونږ د علم د تاريخ په ادراک نه بريالي کوي . د علم په تاريخ کې نقل او ترجمه خصوصاً چې له انتخاب او ترکيب او اضافت سره مله وي ،له مستقل او اصيل فکري محصول نه کم ارزښته نه وي. په هر حال مونږ دلته د ژباړنې او نقل له يوه بې نظيره غورځنګ سره مخامخ کېږو .

د اسلام تر خوربېدو د مخه يوناني علم ، هندی علم ايراني علم او داسې نور موجود وو خو داسې نړيوال علم چې خپله لاره نيغه ووهي او له سياسي پېښو په امن کې وی ، وجود نه درلود . خو هغه وخت مسلمانان راغلل او ګڼ علوم يې په عربي وژباړل او د علم دنيا يې لويه کړه او علم ته يې نړيوال رنګ (چې نن يې مونږ د علم جوهري خصلت ګڼو) ورکړ . مسلمانانو په خپل منځ کې د عربي ژبې د بين الاسلامي کېدو يو داسې کار وکړ چې د هغه په کولو د لوی سکندر فتوحات نه وو توانېدلي. دوی وکولی شول چې واحده علمي ژبه رامنځ ته کړي. د دولسمې پېړۍ له ابتدا د دوی د تاليفاتو ژباړنه په لاتيني ژبه پيل شوه .

اوس به نقل او ترجمه پرېږدو او له ثقافتي تمرکزه به خبرې وکړو چې په خپل نوعيت کې سارى نه لري. عربو تر اسلام مخوا، د سوداګرۍ له لارې له ايران او هند

سره اړیکې لرلې خو دې اړیکو پرته د ځینې ساده کیمیاوي مسلو او طبي درملو له پوهنې دوی ته څه نه وو ور زده کړي . ډېر اهم خارجي تاثیر په دوی کې د جندیشاپور ښار له فتحه کولو وروسته ولیدل شو . ساساني واکمنو چې د حکومت کولو ابتدايي څلور-سوه کاله ږخوا له هجرته شروع کېږي ، په نوموړي ښار کې یو طبي ښوونځی پرانستلی وو . دا ښوونځی د هغو نسطوریانو پناه ځای ګرځېدلی وو چې له « ادسا» بـه د مذهبي فشارونو له لاسه راتښتېدل . دا ښوونځی د انوشیروان په وخت (۵۳۱ - ۵۷۹م) کې د خپل عظمت اوج ته رسېدلی وو او کله چې په ۵۲۹ م کال ژوړستینین د یونان اکاډیمي بنده کړه نو یوناني فیلسوفان جندیشاپور ته راغلل او انوشیروان یې مرسته وکړه . انوشیروان ځینې هندي پوهان هم ایران ته د عوت کړل او په دې ډول جندیشاپور یو داسې ثقافتي مرکز شو چې د هندي ایراني او یوناني پوهنو سنن یې یوله بله ګډ او یې هندي یوناني ، سریاني او ایراني تالیفات وژباړل شول . همدارنګه په همدې ښار کې د اسلام له بري وروسته په عربي ژبه لمړنۍ ژباړنې پیل شوې . جندیشاپور حتیٰ د بغداد د بنسټ اېښودلو په وخت په کال ۷۶۲م کې یو غوړېدلی ثقافتي مرکز وو او طبي ښوونځی خو یې د لسمې میلادي

پېړۍ تر پايه پورې خپل کار ته ادامه ورکړه . د عباسي خلفاوو د هڅو په وجه وروسته د دې ښار ثقافتي تمرکز بغداد ته چې د جنديشاپور د شمال ختيځ په شلو سوه کيلو مترۍ کې پروت وو ، نقل شو. بغداد نه يواځې له جنديشاپوره بلکې د حران او صابئين له لارو د سکندريې د مدرسې له ميراثه هم ډېره ثقافتي برخه خپله کړه . په سکندريه کې به د رياضي پوهنو، نجوم او د يوناني تاليفاتو ژباړنې ته ډېره پاملرنه کېده .

په دې توګه په بغداد کې يو داسې ثقافتي تمرکز رامنځ ته شو چې د سکندريې پر علمي حوضې يې څو چنده برترې درلوده . دا ځکه چې د سکندريې مدرسه په اکثرو برخو کې د يوناني ژبې او تمدن ادامه وه او د تدريس او تاليف ژبه هم يکې يوناني وه، خو بغداد علم د بيزانس هند ، ايران او سکندريې له متعددو لارو خپل کړ او لازمه دا شوه چې دا علم په بله ژبه چې هغه نه يوناني وي نه فارسي او نه هندي ، وژباړل شي .

په همدې وخت او ځای کې اعجاز ته ورته واقعه پېښه شوه . عربي چې تر اسلام مخوا د شعر ژبه وه او وروسته بيا د الهي وحيې پر ژبې بدله شوه او لا د بشری علم ژبه نه وه ځنې جوړه شوې چې په يو ځلي د بشري علم ژبه شوه . په همدې وجه په دې مرحله کې په عربي ژبه

ژباړلو ته باید ابداع او نبځولو ته ورته کار وواېو نه د ترجمې یو ساده کار .

د ژباړونکو دنده دا وه چې نوی فلسفي او علمي (اصطلاحات) ترکیبونه (نویو) تجربي وښودله چې عربي ژبې پرته له دې چې څه ځنې کم شي او جوهر او جوړښت ته یې تاوان ورواړوي ، کې علوم خپل کړل . دې ژبې خپل استعداد او متانت د کار ترپایه پورې وښوده .

سارټن د اتمې میلادي پېړۍ او نهمې میلادي پېړۍ د منځ کلونه د حماسې کلونه یادوي . په حقیقت کې په اسلامي نړۍ کې د پوهانو او علمدوستانو فعالیت او حماسه د پوهنو د ټولونې او څېړنو په برخه کې د دې وخت د تعجب وړ امر دی . ژباړنې په دې وخت کې د علمي معرفت ټولو برخو ته لاره وکړه . منصور او هارون د یوناني مخطوطاتو د لاس ته راوړلو لپاره بیزانس ته هیئتونه ولېږل . مامون بیا له هندوستانه سره د ثقافتي اړیکو د ټینګښت توصیه وکړه .

دا سې شواهد ډېر موجود دي چې دا ښیي چې ایراني او هندي اثرات په دې وخت کې تر یوناني اثراتو مقدم او حتیٰ څه لنډه موده وروسته زورور هم وو . د دې شواهدو له جملې یو هم یوه تاریخي کیسه ده چې وایي یو هندوستانی (چې ابن ندیم یې کله « کنکه» او کله هم

«منکه» معرفي کوي او ابن قفطي وايي چې شايد دا سړی (په «کبکه» نومېده) د منصور دربار ته راغی (٧٧١ م کال) او له ځانه سره يې د «سدهانتا» کتاب چې په «سندهند» مشهور دی راووړ. دا کتاب د پنځمې ميلادي پېړۍ د نجومي مقالو يوه مجموعه ده. د کتاب اهميت په دې کې دی چې ځينې مقالې يې د مثلثاتو د اصولو په باره کې وې. همدارنګه دا احتمال شته چې د هندي اعدادو خصوصاً د صفر نظريه چې لوېديځ ته يې له رسېدلو (وروسته يې) په عربي اعدادو شهرت وموند په نوموړي کتاب کې شامله وه. بې له شکه دې کتاب د اسلامي رياضياتو او نجوم په پرمختګ ژور اثر لرلی دی. اسلامي منجمانو هندي اعداد د رومي اعدادو پر ځای وکارول او په خپلو نجومي څېړنو کې يې د مثلثاتو له حسابه او مثلثاتي نسبتونو نه ګټه واخېسته. علاوه له دې يې د بطليموس لاره، په اوتارو باندې د زاويو د اندازه کولو په برخه کې پرېښوده. ابن نديم وايي: منصور د «سندهانتا» ژباړنه محمد ابن ابراهيم الفرازي ته وسپارله چې په عربي يې وژباړي حال دا چې د بطليموس مشهور نجومي کتاب يعني «المجسطي» د نهمې عيسوي پېړۍ تر اوايلو پورې په عربي ونه ژباړل شو. دا د شرقي هندي تاثير يو مثال وو چې د دې علمي نهضت په ابتدا کې د نجوم او رياضي په برخه کې ورسره مخامخ کېږو. همدارنګه دې نهضت په ابتدا

کي فلکي جدولونه له پهلوي کال هېندارو (تقاویم) چې په ساساني عهد (۲۲۶ – ۶۵۲) کې برابرې شوې وې ، د اسلامي ننړ عه پوهنو ته رانوتل . دا جدولونه یا کال هېندارې به یې « ازیاج » بلل چې د « زیج » جمعه او د پهلوي له « زیک » نه ماخوذ دی . دا تسمیه چې په اسلامي تالیفاتو کې ثبت ده ، په خپله د پهلوي ژبې د تاثیر قدامت نسبت یوناني ژبې ته ښیي .

منصور هم جرجیل بن جبریل بن بختشوع له جندیشاپوره بغداد ته راوغوښت او د طبي تالیفاتو ژباړنې ته یې وګماره . جرجیس یو په کارپوه او مجرب طبیب وو چې د جندیشاپور د لوی روغتون د نظارت کار یې په لاس کې وو . د هغه خاندان چې په طبي پوهنو کې یې ډېر شهرت درلود د یوې اوږدې مودې لپاره د عباسیانو په خدمت کې وو . ویلی شي چې جرجیس بن بختشوع په عربي ژبه د طبي تالیفاتو لمړنی ژباړن دی . البته دا تالیفات موږ ته نه دي رارسېدلي . عبدالله بن مقفع هم له پهلوي ژبې ځینې طبي تالیفات په عربي واړول .

البته دا به سمه نه وي چې د ترجمې د کار په ابتدا کې د منقول میراث پر اهمیت ډېر زور واچوو ځکه دا میراث په خپله خالص شرقي نه بلکې له یوناني عناصرو سره مخلوط وو . بلکه دا چې ترجمه یوازې له

ایراني او هندي منابعو نه وه . د مثال په ډول «ابو-یحییٰ البطریق» په هغه عهد کې د «جالینوس» او «سقراط» کتابونه په عربي وژباړل .

دا هرڅه د اتمې عیسوي پېړۍ د دویمې نیمایي په شاوخوا کې ترسره شول . په نهم قرن کې د ژباړنې نهضت پیاوړی شو او د «بیت الحکمة» له تاسیس سره د ژباړنې کار د علمدوستانو له برکته لا وسعت وموند. د دې علمدوستانو له جملې د هارون په وخت کې د یحییٰ بن خالد برمکي او د مامون په زمانه کې د بني موسیٰ بن شاکر نوم اخیستلی شو . برمکي یحییٰ به هندي فیلسوفان او طبیبان نازول او حجاج بن مطر د «اصول اقلیدس» کتاب د ده لپاره وژباړه . د بني موسیٰ په هکله ابن ندیم داسې وایي :

« . . . او دا ډله د لرغونو پوهنو د لاس ته راوړلو لپاره د زیار او کار بېخي اخري مرحلې ته ورسېدله او په پیسو یې هرڅه نه کوله او په دې لاره کې یې هرې سختۍ ته تن ورکړی وو او د پوهنو د حصول لپاره یې «روم» ته کسان واستول او له هره لوري یې ژباړونکي د ډېرو بخششونو په برکت په ځان راټول کړل او د علم په برخه کې یې د تعجب وړ پرمختګونه وکړل چې ډېر زیات پرمختګ یې په هندسې او حیل او حرکات او موسیقي کې او ډېر

لس یې په نجوم کې په نصیبونو شول .»

د هغه وخت د ټولو عربي ژباړنو د ذکر په لټه کې نه یم، صرف د ځینو په ذکر به اکتفا وکړم . د نهمې پیړۍ په اوله نیمایي کې حجاج بن مطر د «اصول اقلیدس» کتاب دوهم ځلي په عربي وژباړه او د بطلیموس د «المجسطی» کتاب یې هم له سریاني ژبې ترجمه کړ . «هلال بن حمص» د «اپولونیوس» د کتاب ځینې مقالې د مخروطي قطوعو په باره کې وژباړلې او د نهمې میلادي پیړۍ په دویمه نیمایي کې دوه ستر او پوه ژباړونکي یعنې ثابت بن قرهٔ حراني او حنین بن اسحٰق د اسلامي پوهنو دایرې ته رادا خل شول. سره له دې چې دوی دواړو په ځینو برخو کې له یو بله همکاري لرله خو په ژباړنه کې د هر یوه مکتب بېل دی . د ثابت بن قره مکتب د اقلیدس ، ارشمیدس ، آپولونیوس بطلیموس ، تئودوسیوس او نورو د ریاضي د اهمو برخو ژباړنه د خپل کار موضوع گرځولې وه حال دا چې د حنین بن اسحق او نسطوریانو مکتب د بقراط او جالینوس د اهمو طبي تالیفاتو ژباړنې ته ملا تړلې وه . رښتیا دا هم باید ذکر کړو چې قسطا بن لوقا بعلبکی د ستر قدر وړ سړی وو او ابن ندیم د هغه په هکله داسې وایي: «هغه باید د هغه فضل او شرافت په وجه چې طب کې یې درلود ، په حنین مقدم وګڼو.» . قسطا بن لوقا

په طب او رياضي کې ډېرې ژباړې وکړې چې په هغو کې د (ديوفنطس) ځينې مقالې د «الجبر» په باره کې هم شاملې وې .

بې له شکه چې ځينې ژباړې به د دقت له مخې نه ترسره کېدلې او د دوباره ژباړې ايجاب به يې کاوه لکه اصول اقليدس چې د مامون په وخت کې دويم ځلي ترجمه شو .

له برنيو مثالونو دا ګومان پيدا کېږي چې د نهم قرن تر پايه پورې د اسلامي پوهانو فعاليت په ژباړې پورې مختصر دی حال دا چې واقعيت داسې نه دی . د اسلامي نړۍ د علومو په تاريخ کې ژباړې ته خاصه دوره نه شو ټاکلی . تاليف له هماغې اولې مرحلې د ژباړې تر څنګ غزونې کولې . همدارنګه د اولې مرحلې له پايه سره ژباړنه بس نه شوه . شايد کافي وي چې د اتم ميلادي قرن د دويمې نيمايي په هکله ووايو چې د جابربن حيان (کوفه ۷۷٦) او د هغه د شېړنو او بحثونو دوره وه . هغه ته د سلو په شاوخوا کې کتابونو نسبت شوی دی چې ځينې يې په لاتيني کې وو خو عربي نسخې يې په لاس کې نه لرو . جابر بن حيان په کيميا باندې داسې اثر غورځولی دی چې ستر کې ځنې نه شي پټېدلی .

او اما نهمه پېړۍ د کندي او بني موسی (محمد حسن واحمد) او خوارزمي او فرغاني او رازي دوره ده .

کندي د هندي عددونو د کارولو په موضوع او د کیمیا د علم په اساسي فکر یعنې « د کم بیه فلزاتو بدلون په ګران بیه فلزاتو » باندې کار وکړ. خوارزمي الجبر تالیف کړ او په ریاضي کې له ځانه وروسته ډېر ژور فکر پرېښود . په همدې عصر کې وو چې له مثلثاتو د فلکي جدولونو د محاسبې لپاره ګټه واخیستل شوه او مسلمانانو نوي مثلثاتي نسبتونه هندي مثلثاتو ته ور داخل کړل .

بني موسیٰ نه یوازې د ژباړونو په محصولو اکتفا ونه کړه بلکې په ریاضي کې یې هم ستر کارونه وکړل . مثلاً د زاویې د تثلیث مسله چې پرکار او خط کش (چې د اقلیدسي هندسې د مسلې په حل کې کارول کېږي) یې د حل دپاره کافي نه دي . ثابت بن قره وکولی شول چې د اقلیدس د پنځمې موضوع اصل ته دلیل راوړي او دا یو داسې کار وو چې د اقلیدسي هندسې په تاریخ کې یې ستر اهمیت درلود . ځینې نور مشکل مسایل هم ده حل کړل . د متحابه عددونو د محاسبې اصول ده ته منسوب دي . د نهمې عیسوي پېړۍ په دویمه نیمایي کې عبدالله بن عیسیٰ ماهاني زیار وویست چې د زمکې کره پر محدود نسبت وویشي خو بریالی نه شو . مګر د ده زیار په یوې درېمې درجې معادلې بدل شو چې د

ماهاني معادلې په نامه د اسلامي رياضيانو په تاريخ خاص فصل لري .

فرغاني په دې پېړۍ کې د نجوم په هکله يو جامع کتاب تاليف کړ چې تاثيرات يې له اسلامي نړۍ هم ورتېر شول . دا کتاب د پنځلسمې ميلادي پېړۍ تر پايه پورې مشهور وو . دا دوره د نجومي آلاتو او رصدخانو د جوړولو د ډېر فعاليت شاهده ده . نجوميانو به د بطليموس نظريات د خپلو مشاهداتو د نتيجو په رڼا کې تعديلول . د نجومي آلاتو ډېره مشهوره آله اسطرلاب وه . لمړني مسلمان چې اسطرلاب يې جوړ کړ ابراهيم الفزاري (د ۷۷۷م کال مړ) دی او علي بن عيسىٰ اسطرلابي په عربي ژبه لمړنۍ رساله د اسطرلاب په باره کې په ۸۳۰ م کال کې تاليف کړه . د منصور له وخته راهيسې نجوميانو د ځمکې د قيقې اندازه ګيرۍ ته پاملرنه وکړه .

په طب کې رازي د « الحاوي » کتاب تاليف او د حبصه او جدري رساله يې تدوين کړه . همدارنګه حنين بن اسحٰق د « في العين » مشهور کتاب وکښښ .

دا مثالونه مې په دې وجه ذکر کړل چې په ډېر اختصار سره د دې دور د تاليفاتو د ډېرښت او تنوع څرګندونه وشي . دلته به د دې دور له ګڼو شرحو يواځې د ماهاني شرحه پر اقليدس او ارشميدس او د

ابي العباس بن حاتم النيريزي شرحه د ارشميدس پر اصولو او د بطليموس پر المجسطي ذکر کړو ، دا به سمه نه وي که له شرحې نه مراد يواځې تفسير او توضيح وي شرحه به منځنيو پېړيو کې ډېر ځله ليکوالو د خپلو نظرياتو د ځرګندونې او خورونې لپاره کښله . د مثال په توګه د اصولو پر کتاب د نيريزي شرحه د څو صحيفو مجموعه ده چې هره برخه يې د يوې ځانګړې رسالې په باره کې رساله ده چې له مستقل انتقادي تفکره سرچينه اخلي .

دا وو د اتمې ميلادي پېړۍ د دويمې نيمايي او نهمې ميلادي پېړۍ په کلونو کې د اسلامي نړۍ د پوهنو يو لنډ او بړسېړن ذکر .

لسمه ميلادي پېړۍ لا نه وه شروع شوې چې عربي ژبې د نړيوالې علمي ژبې حيثيت غوره کړ . که څه هم په لسمه ميلادي پېړۍ کې به ځينې تاليفات په يوناني لاتيني او عبري ژبو ليکل شو نو نوي افکار او اکتشافات به په عربۍ کې خپرېدل .

اسلامي تاليفات د يوه داسې نفوذ او تسلط لرونکي وو چې نور مولفات نه وررسېدل . مونږ دځنه هم ووېل چې د ژباړې کار له نهمې پېړۍ سره بس نه شو او بايد ووايو چې د لسمې پېړۍ په لمړۍ نيمايي کې ابوعثمان دمشقي

د اصول اقليدس د کتاب لسمه مقاله د سکندراني رياضي پوهاند پاپوس (چې په درېمه ميلادي پېړۍ کې يې ژوند کاوه) له شرحې سره يو ځای وژباړله . دې اهمې ژباړې پر مسلمانو رياضي پوهانو ژور اثر وکړ او د دوی پام يې د اقليدس په لسمه مقاله کې د ګونګو (اصم) عددونو خواته راواړاوه . په همدې وجه د ابوعثمان ژباړه دمسلمانانو په منځ کې د هندسې د تاريخ نوې مرحله پيل کړه. د دې خبرې ذکر به بې ځايه نه وي چې د پاپوس د يوناني شرحې متن پر اصول اقليدس اوس نشته او موږ ځنې صرف د ابوعثمان دمشقي د ژباړې له برکته خبر يو . د لسمې ميلادي پېړۍ په اوله نيمايي کې په رياضي او طب کې د داسې اشخاصو لکه ابراهيم بن سنان ، ابوکامل ـ بلخي او همداني له تاليفاتو سره سره بايد ووايو چې دا دوره د نسبي سکون دوره وه . دا سکون د اسلامي پوهنې د انتها ښکاره نه بلکې ديوه پراخ، پيوسته او پياوړي علمي غورځنګ علامه وه . دا غورځنګ د لسمې پېړۍ له منځه شروع او د يوولسمې پېړۍ تر پايه پورې جاري وو. داسې معلومېږي چې اسلامي پوهانو وروسته له ډېرو شجاعانه کارونو او سيروټو د څه نظم او ترتيب او تمرکز اړتيا احساس کړه . په همدې وجه بايد د لسم ميلادي قرن دويمه نيمايي د دايرة المعارفونو دوره وګڼو .

مطهر بن طاهر د خلق کتاب تدوین کړ او محمد بن احمد خوارزمي مفاتیح العلوم وکیښې . د اخوان الصفا رسایل تالیف شول او ابن ندیم د الفهرست کتاب خپور کړ . د دې تالیفاتو د اهمیت په باره کې به د سارټن خبرې رانقل کړو :

" که څوک وغواړي چې له هره اړخه د علم او تمدن تاریخ د لسمې میلادي پېړۍ په نیمایي کې ښیمایي کې وڅېړي نو باید مفاتیح العلوم ، اخوان الصفا او الفهرست ته نظر واچوي . "

د دې دور د تالیفاتو ډېرښت یواځې د دایرة المعارفونو په تدوین پورې محدود نه دی ځکه دا وخت علاوه پر نویو ژباړنو او هغو زیاتو شرحو چې د اقلیدس د یونانتوس ، منالاوس او بطلیموس پر تالیفاتو وشوې اسلامي پوهانو د پرمختګ په لاره کې نوي کامونه واخیستل . د بېلګې په توګه باید ووایو چې په دې وخت کې ابوجعفر خازن بریالی شو چې د ماهاني معادله د مخروطي قطعو په وسیله حل کاندي . همدا رنګه د مفاتیح العلومو لیکوال محمد بن احمد خوارزمي د ډېرو هندسي او جبري مسئلو په حل کولو بریالی شو . ابوسهل - قوهي وتوانېد و چې د ارشمیدس او آپولونیوس له خوا ښې وضعه شوې مسایل حل کړي . په همدې ډول ابوسعید احمد

بن عبدالجلیل سجزي د زاويې د کشف دپاره هندسي لارې کشف کړې .

دا ستر پوهنیز غورځنګ چې د لسم قرن په دویمه نیمايي کې تجدید شو په یوولسمه میلادي پېړۍ کې خصوصاً په اوله نیمايي کې اوج ته ورسېده او په دې دول سره مونږ کولی شو چې دې پېړۍ ته د اسلامي پوهنو زرینه دوره ووایو .

د دې پېړۍ د تشخص نخښه په اسلامي نړۍ کې د ثقافتي منځیو (مرکزونو) خپرېدنګ او تعدد دی. قرطبه د ثاني حکم (۹۶۱ ـ ۹۷۶م) په زمانه کې په لوېدیځ کې د ثقافت ځلانده منځی وه . خود اسلامي ثقافت اصلي مرکزونه د لسمې میلادي پېړۍ تر پایه پورې په ختیځ کې یعنې په عراق او ایران او سجستان کې وو. د لسم میلادي قرن په پیل کېدو سره د قرطبې پوهنیز (علمي) غورځنګ ځواکمن شو . په قاهره کې "دارالحکمه" جوړه شوه . اسلامي پوهان په ټوله اسلامي نړۍ کې په شرق او غرب کې خواره شول چې د دوی له برکته په منځنیو پېړیو کې د بشر فکر خپلې انتها ته ورسېده . یوولسمه میلادي پېړۍ د وتلیو نوابغو یعنې د بېروني او ابن یونس او ابن هیثم او ابن سینا او خیام او ځینو نورو علمي نوابغو پېړۍ وه .

دا لنډه وګړې مقاله دا وس نه لري چې د مؤخرالذکرو پنځو تنو د پوهنيزو کارونو نتايج حتیٰ په ډېر اختصار سره هم ذکر کړي . خو بيا هم لازمه ښکاري چې د دوی د کارونو له تنوع او د هر يوه له خاص شخصيته څه ذکر وکړو :

بېروني او ابن سينا تر هر څه له مخه د پوهنې بناغلي دي خو په دې توپير چې ابن سينا د ترکيبي عقلانيت نماينده او بېروني د مطلق انتقادي عقلانيت ښوونکی دی او دواړو عقلانيت د پوهنې پر مختګ ته ضروري دی ، ځکه انتقادي تحليل او ترکيبي نظام د بشري تفکر په تاريخ کې دوه متلازم حرکات دي . که څه هم ابن سينا څه وخت د نجومي رصد او د هغه د وسايلو د تکميل په کار بوخت وو خو زيات کار يې د پوهنيزو پانګو د تنظيم کولو په برخه کې وکړ . بېروني د نجوم په برخه کې يو جامع کتاب وکښل چې د مسعودي قانون په نوم مشهور دی . بېروني د رياضي او نجوم ځينې اصلي بحثونه طرحه کړل او د سنسکريت ډېر کتابونه يې په عربي واړول . علاوه له دې لکه څنګه چې سارټن وايي ، بېروني په خپلو تاليفاتو او ليکنو کې د يو ځانګړي علمي شجاعت ، شعور او حقيقت پلټنې څرګندونه وکړه چې د هغو پېړيو د نورو پوهانو لپاره ډېره ګرانه خبره وه .

اما ابن هیثم (چې په قاهره کې یې رشد وکړ) په نجوم او ریاضیاتو باندې له اشتغاله علاوه د یوه داسې پوه په حیث مشهور دی چې تجربې لېد لري . د سارټن په قول « ابن هیثم د منځنیو پېړیو د تجربي روح تر ټولو ښه نماینده دی » . او ابن هیثم د کلونو او پېړیو له تېریدو سره سره (د مناظر او مرایا) د پوهنې د بر لوی محقق گڼل کېږي . موږ په طبیعي پوهنو کې د هغه اهمیت په ایجاز سره نه شو ذکر کولی او په همدې وجه په دې برخه کې د مقالې لوستونکیو ته د استاد مصطفیٰ نظیف د کتاب (الحسن ابن هیثم : بحوثه و کشوفه البصری) لارښوونه کوو . دلته به دا کافي وي چې د لوېدیځ د منځنیو پېړیو او د رنسانس د زمانې د پوهنیز روش د تفکر په بدلولو کې د ابن هیثم تاثیر (چې په دولسمه میلادي پېړۍ کې په لاتیني ژبه باندې د هغه د آثارو د ژباړې په وسیله خپور شو) ته اشاره وکړو همدا ډول د دولسمې میلادي پېړۍ په پای کې د اکسفورډ پوهنتون له تاسیسه وروسته په نورو پوهنتونو کې د ابن هیثم د لیکنو لولونه د طبیعي او چتو پوهنو په حیث د ابن هیثم د علمي اهمیت څرگندونې ته یوه اشاره ده .

د هغه وخت د نجوم تر ټولو لوی عالم ابن یونس او شاید د اسلامي نړۍ د نجوم تر ټولو لوی پوهاند

په هغه وخت کې له قاهرې راڅرګند شو . هغه د فاطمي خليفه العزيز په زمانه کې په نجومي جدولونو کار پيل او د الحاکم په زمانه کې پای ته ورساوه . دې جدولونو د « د حاکم سترزيج » په نامه شهرت وموند. ابن يونس د تصور نه پورته دقت په مرسته ځينې فلکي ثوابت اندازه کړل .

خو د دې دوران ستر نابغه عمرخيام دی چې د هغه د څېړنو او زيارونو له برکته په اسلامي نړۍ کې الجبري مباحث اوج ته ورسېدل . هغه په هندسه، نجوم او الجبر کې د اصيلو تاليفاتو ليکوال دی . داسې مشهوره ده چې جلالي تقويم (چې د ملکشاه سلجوقي په وخت کې يې وضع کړ) تر ګريګوري تقويم (په شپاړسمه ميلادي پېړۍ کې) دقيق دی . خيام په دنيا کې په خپلو فارسي څلوريځو مشهور دی خو حقيقت دا دی چې تر هرڅه وړاندې هغه يو رياضي پوهاند دی او وروسته بيا شاعر . ځکه هغه شعرونه د تفريح لپاره ويلي دي . هغه خپل تاليفات د هغه وخت په علمي ژبه يعنې عربي کښلي دي .

د دې مقالې په ابتدا کې مې وکښل چې د اسلامي نړۍ د علم غوړېدنګ او تسلط د يوولسمې ميلادي پېړۍ تر پايه پورې ادامه لرله خو زما د دې خبرې معنیٰ دا نه ده

چې نور نو د اسلامي دنيا پوهنه په ټپه ودريده. ځکه په دولسمه ميلادي پيړۍ کې د اسلامي نړۍ په شرق کې د مظفر الفرازي ، بديع اسطرلابي او عبدالملک شيرازي په څېر ستر پوهان وځليدل او په غرب کې يې د جابر بن افلح اشبيلي او بطروجي په څېر علمي ستوروپيو سر راهسک کړ . د طب په دنيا کې د شرق عدنان العين زربي او اسماعيل جرجاني د غرب له ابن حسداى او ابن زهر سره هم عصر وو .

بغداد د تاسيس له ورځې راهيسې تر ډېر سقوطه پورې (په ١٢٥٨م کال کې د هلاکوخان مغول په لاس بغداد تباه شو) له عظمته ډک دوران درلود خو د هلاکو له يرغل سره سره هم د بغداد مدرسه له منځه نه لاړه ، ځکه طوسي خواجه نصيرالدين وکولی شول چې د هلاکوخان مغول د علم او خصوصاً نجوم پوهنې پر گټه پوه کړي. طوسي په مراغه کې رصدخانه جوړه کړه او د څلوروسوو-زرو کتابونو کتابخانه يې ورسره ضميمه کړه .

په مراغه کې له بېلابېلو سيمو راغليو پوهانو له طوسي سره گډ کار وکړ . مثلاً مؤيد عرضي له دمشقه ، فخر مراغي له موصله ، فخر خلاطي له تفليسه او محي الدين مغربي له حلبه ورته راغلل .خواجه-نصيرالدين د اولې پايې له ځينو پوهانو سره لکه له

قیصر ابن ابوالقاسم ، ابن اللبودی ، ابن بیطار، ابن بناء او ابن نفیس سره چې کرده د دیارلسمې میلادي پېړۍ کسان دي ، هم عصره وو . څوارلسمې میلادي پېړۍ هم په اسلامي نړۍ کې د ابن خلدون کمال الدین فارسي ، ابن هائم او مادیني په څېر په نړیواله سطحه پوهان لرل چې دلته یې د کارونو ذکر ناشونی دی .

له دولسمې پېړۍ راهیسته په اسلامي نړۍ کې پوهنیز کارونه کم شول او په دیارلسمه پېړۍ کې بالعکس په اروپا کې د پوهنو وده پیل شوه . لکه څنګه چې مسلمانانو له بېلابېلو ژبو د کتابونو د ژباړلو کار ته توجه وکړه، په دولسمه میلادي پېړۍ کې اروپاوالو عربي کتابونه په لاتیني وژباړل . په همدې وخت کې د ارسطو د ځېنو منطقي تالیفاتو نیمګړې ژباړنه له یوناني پر لاتیني وشوه خو له یوناني ژباړې د هغو په نسبت چې له عربي وشوې ژبې لږې وې . د عربي تالیفاتو د اغېزې څرګندولو لپاره به یو بل مثال راوړو : پالرمي یوحنا په ۱۱۶۰م کال په سیسیل کې د بطلیموس المجسطي له یوناني په لاتیني وژباړه . په ۱۱۷۵م کال کې جرارد کروموتیايي د بطلیموس نوموړی اثر له عربي متنه وژباړه او عجیبه دا ده چې دا غیرمستقیمه

ژباړنه سره له دې چې د اولې هڅې غوښتنې ښه نه وه تر اولې ژباړې معتبره کېدل کېږده . په اروپا کې له عربي ژبې د ژباړې غورځنګ دومره اهمیت لري چې د علم د مورخینو په عقیده د رنسانس او د یورپ د پوهنیز غورځنګ پېژندنه پرته د ژباړې د نهضت له ذکره ناممکن دی .

داکتر سید مخدوم رهین

تو ای رود ابه امشب چشم بر ره باش

تقریباً بیست سال تمام هر روز صبح ماما عبدل از کارتهٔ چارکه خانه اش در آن جا بود به جادهٔ میوند میرفت. او در جادهٔ میوند کشمیره فروشی میکرد. اول صبح همیشه دکانش خلوت بود اما بعد از ساعت ده کم کم بیروبار میشد. مشتری ها توپ های تکه را سر و زیر میکردند و در آخر یکی از رنگها را انتخاب میکردند و چند متری خریده راه خود رامیگرفتند و میرفتند. ماما عبدل از چانه زدن و جگره کردن بسیار، خوشش نمی آمد، اما چاره نبود، بیشتری از مشتری ها در حال بر سر قیمت چانه میزدند گاهی هم بیشتر از ده توپ تکه را میخواستند و از نزدیک میدیدند و در اخر بی آنکه بخرند میرفتند و ماما عبدل مجبور میشد دوباره توپهای تکه را بپیچاند و بر سر جایشان بگذارد. وقتی دکان از مشتریان خالی میشد شاگردش را می فرستاد و چای میخواست و همچنانکه پیالهٔ - چای را آهسته می نوشید با رضایت و آرامش به توپهای رنگا - رنگ تکه که از سه طرف دکان، از روی زمین تا نزدیک سقف را پرکرده بود خیره میشد. توپهای تکه زیر نیون سفید درخشش زیبائی داشت

ماما عبدل از درون دکان به پیاده رو چشم مید وخت وبه آدمهائی که از هر تیپ از آنجا میگذشتند. هنگام پیشین دکان را برای یک ساعت می بست و با مامور عبدالغفار که در نزدیکی دکان او پرزه فروشی میکرد به مسجد پل خشتی میرفت و نماز پیشین را میخواند وبر میگشت.

ماما عبدل تقریباً شصت سال داشت. جوانی اش را در شهر کهنهٔ کابل گذارنده بود. آن وقت ها هنوز کارتهٔ چارآباد نشده بود. پدرش در شور بازار دکان قنادی داشت. عایشه زنش هم در همسایگی شان زندگی میکرد. او عایشه را پیش از عروسی فقط یک بار برحسب تصادف دیده بود. ماما عبدل هر وقت از روزگار جوانی و نو جوانی یاد میکرد دلش می شگفت. از باغهای کابل، از تفریح گاه ها و از دامان خواجه صفا خاطره ها داشت. مناظر سبز و خرم کابل آن سالها مانند توپهای رنگین تکه از پیش چشمش میگذشت. بعضی از روز ها که ماما عبدل حال و حوصلهٔ آمدن به دکان نداشت عبدالله بچهٔ کلانش را به دکان میفرستاد. ماما عبدل غیر عبدالله دو اولاد دیگر داشت یکی زهره دخترش که در فاکولتهٔ ساینس بود و دیگر نجیب که با زحمت بسیار توانسته بود لیسهٔ نادریه را تمام کند. زهره دختری سر بزیر و لایق و زحمتکش بود، میان قوم و خویش ها نیز همه جا صحبت از زهره بود که با همهٔ زیبائی و ملاحت و لیاقت و دانش، بسیار متواضع و با ادب بود، اما نجیب هم تا صنف یازده مکتب بچهٔ خوبی بود، تا زمانی که با بچه-های مستوفی رفت وآمد نداشت خوب بود، پس از آنکه با بچه های مستوفی رفیق شد بسیار تغییر کرد. بچه های مستوفی همگیشان پرچمی

بودند، در اوایل اشنائیشان با نجیب می امدند و نجیب را که مصروف درس خواندن می بود میگفتند: بیا بیرون بریم ای درس های ارتجاعی به چه درد میخوره که ایقدر میخوانی؟

آهسته آهسته نجیب به گفت آنها کرد، دیگر به هفته ها روی کتابهای درسی را باز نمیکرد در مکتب معلمین را اذیت میکرد. یکی دو کتاب ماکسیم گورگی را بچه های مستوفی به او داده بردند که بخواند او از این کتابها چیزی نفهمیده بود اما خجالت میکشید که بگوید چیزی از آنها نفهمیده است. پیشروی پدرش جراءت نمیکرد چیزی بگوید اما با زهره از کمونیزم و انقلاب کمونیستی گپ میزد. زهره نصیحتش میکرد و آرام آرام برایش از زندگی، کار، پیشرفت و معنویت سخن میگفت اما نجیب او را مسخره میکرد و مرتجع می نامید و سخنان کفر آمیز میگفت. یک روز با هم جر و بحث میکردند که ماما عبدل صدایشان را شنید و در آخر صحبت دروازه را باز کرد و سیلی محکمی بر روی نجیب زد، پس از آن کوشید که بر عصبانیت خود مسلط شود و گفت:

- دگه نبینم که همراه بچه های مستوفی بگردی. پرچمی های بی پدر آدمی که خدا و رسوله نشناسه از حیوان بدتراس.

نجیب پس از آن روز پنهان از چشم پدر همچنان با بچه های مستوفی میگشت. دیگرانه که هنوز ماما عبدل در دکان می بود بچه های مستوفی می آمدند و نجیب را با خود می بردند. و تا شام گاو گم لب دریا قدم می زدند. بعضی روز ها هم نزدیک پل سرخ به خانهٔ یک پرچمی دیگر میرفتند. او یک مستری بود اما بچه های مستوفی او را انجینیر صاحب مگفتند و ازش

تعریف میکردند.

هنگام غروب که خورشید فضای فقرخیز وگرد آلود قلعهٔ شهاده راترک میگفت مستری کریم با بچه های مستوفی و نجیب در کنار پل سرخ ایستاده می شد و یا بر لب دیوار کنار دریا می نشت و با دیدن منظرهٔ مستمندانی که آرام و غمگین از کار روزانه به طرف خانه ها میگشتند، از فقر و سرمایه داری و استثمار سخن ها میگفت. این سخن‌ها به دل نجیب می نشست و در آخر نتیجه گیری میشد که گناه همهٔ اینها به دوش امپریالیزم است. نجیب چند اصطلاح و کلمهٔ خارجی هم ازمستری کریم یاد گرفته بود مانند بورژوا، کمرادورن و امثال آن و هروقت که آنها را بر زبان می آورد شدیداً احساس روشنفکری میکرد.

ماما عبدل از جزئیات روابط نجیب با رفقایش خبر نداشت، امامیدانست که بچه های مستوفی نجیب را بیراه کرده اند. هر وقت با نجیب گپ میزد و نصیحتش میکرد نجیب سرش را خم می انداخت و ساکت می ماند اما وقتی تنها میشد گفته های مستری کریم یادش می آمد و افکار پدرش به نظرش پوسیده وفرتوت میرسید. یک روز بعد از کودتای هفت ثور بود که نجیب در صحبت باپدرش دیگر سرش راخم نینداخت و با زبان روان وجملات قالبی از پیروزی انقلاب و شکست ارتجاع گپ زد. ماما عبدل به کافران لعنت فرستاد وبرای مسلمانان دعای خیر کرد، اما نجیب که کم کم دربرابر پدر گستاخ شده بود به صراحت از کمونیزم طرفداری کرد.

ماما عبدل طاقت نیاورد و باز سیلی محکمی بر روی او زد. نجیب دو سه شبی به خانه نیامد و پس از دو سه روز که به خانه آمد مستقیماً

به اطاق زهره رفت :

- زهره مه آمرمکتب مقرر شدیم.

زهره با تعجب و نا باوری به او دید وگفت :

- خوب شد مبارک باشه.

- راستی‌که انقلاب نتایج مهم داره.

- کدام انقلاب ؟

- انقلاب ثور دگه.

- ای خو انقلاب نبود کو دتا بود ، کودتای وطن فروشا.

- زهره تونمی فامی که چه میگی.

- تو خوب می فامی !

- البته که میفامم. انقلاب دموکراتیک و مردمی پیروز شد. ارتجاع و امپریالیزم سرکوب شد.

- مقصدت کودتای چند نفر دزد و آدمکش اس ؟

- زهره مزخرف نگو حق مردم به مردم رسید. حالی قدرت به‌دست خلق اس و در هرکار حق به حقدار میرسه.

زهره در حالی کم تبسم ملیحی کرد ، گفت:

- همو قسم که آمریت مکتب به تو رسید

- خوب شد که رسید. مه مترقی هستم ، مبارزه کدیم ، حق داریم.

- راست میگی وقتی که تره کی و ببرک به ریاست جمهور و معاونی ریاست جمهور برسن تو باید آمرمکتب شوی.

- زهره ! راپور ته میتم.

- بروبته ،هردو وظیفه' نوت مبارک باشه .

- کدام دو وظیفه ؟

- آمریت مکتب و مخبری .

ازین تاریخ دیگر که نجیب با زهره گپ نمی زد . هر وقت خانه می‌آمد بچه های مستوفی را هم باخود می آورد . بچه های مستوفی موتر دار شده بودند. شبها نجیب یا دیر به خانه می آمد یا اصلاً نمی آمد .

ماما عبدل کم کم از دست زمانه به تنگ آمده بود . در کاروکسب هم خیرو برکت نمانده بود از دست نجیب هم جگرش خون بود. بارها - خواسته بود او را عاق کند اما باز به خاطر مادرش رعایت کرده بود .

چند ماه از کودتای ثور نگذشته بود که یک روز باز نجیب به خانه آمد و راست به اتاق زهره رفت .

- زهره ای بیشرف ها مزدور امپریالیزم هستن .

- کدام بیشرف ها ؟

- دار و دسته' تره کی و امین . بیشرف ها رفقای ماره می کوبن پرچمی ها ره می کوبن .

- چرا می کوبن

- می کوبن دگه . رفقای ما مثل اونا مزدور نیستن .

- پس چه هستن ؟

- باز شروع کدی !

از آن پس نجیب مثل موش مرده شد و یادکوشش میکرد که در خانه باشد و جائی . بچه های مستوفی یکیشان بندی بود ، دیگریش

هم زیاد رفت و امد نمیکردند. ماما عبدل گاه وبیگاه نجیب را میخواست- و از مفاسد خلق وپرچم با او گپ می زد، میگفت: سگ ازی بیدین های وطنفروش بهتر اس. گم میشن انشاء الله گم میشن.

نجیب چیزی نمی گفت و خاموش می ماند. گاه گاهی از امین و تره کی بد میگفت و میخواست غیر مستقیم از پرچمی ها طرفداری کند. ولی ماما عبدل بالحن قاطع میگفت: سگ زرد برادر شغال است.

در یکی از شبهای سیاه و سرد زمستان بود که ناگهان شلیک - توپها و تانک ها فضا را شگافت. مدتی بود که مردم با این صداها عادت کرده بودند. خلقی ها میگفتند سرنگ پرانی است. مردم هیچ نمی گفتند، اما میدانستند که سرنگ پرانی نیست و در دل میگفتند آنچه میگفتند. آن شب شبی پر هراس بود اگرچه مدتی بود که هر شب پر هراس بود. جاده ها خالی و یخ زده بود. در خانه ها مردم دورا دور رادیو نشسته بودند تا ببینند چه رخ داده است.

فردای آن شب خورشید با شرمندگی بر کوی و برزن میتابید. جاده های اصلی شهر قیافهٔ بیگانگان تازه وارد راکه بانگاه های ابلهانه به هر سو خیره شده بودند به سختی تحمل میکرد.

دیگر بروت خلقی ها لم شده بود. این بار پرچمی ها بودند که به قرتک افتاده بودند. دیگر هربار که از دور دست ها صدای شلیک ها به گوش میرسید پرچمی ها میگفتند سرنگ پرانی است. مردم باز هم هیچ - نمیگفتند و میتوانستند که سرنگ پرانی نیست و فقط در دل میگفتند آنچه می گفتند.

نجیب باز دل و گرده پیدا کرده بود. باز از انقلاب گپ می زد. وقتی زهره از وضع نابسامان پوهنتون شکایت میکرد، نجیب بین گپ او دوید و گفت: خوب میشه، در مرحلهٔ تکاملی انقلاب همه چیز بهتر خواهدشد.

زهره با اوقات تلخی گفت: کدام انقلاب؟ کدام مرحلهٔ تکاملی؟! خاک به سرای مزدورای وطنفروش. اینا غیر خیانت و آدمکشی چه‌می کنن؟

- زهره چتی نگو. آدمکشی کار باند امین بود. در مرحلهٔ تکاملی انقلاب قدرت به دست زحمتکشان است.

- باند امین و ببرک چه فرق داره؟ هم امین وطنفروش بود وهم ببرک وطنفروش اس.

- تو مثل آدمای مرتجع گپ می زنی.

- مقصدت ازمرتجع چیس؟ مه میگم ببرک مثل امین و تره کی - مزدور و وطنفروش اس. پرچمی هامثل خلقی ها بیدین و دشمن مردم ماستن.

- تو زیر تأثیر افکار پوچ هستی.

- هرکس که وطنفروش و کافرنبود به نظر شما زیر تأثیر افکار پوچ اس.

در اتاق پهلوئی ماما عبدل روی جای نماز نشسته بود و وظیفه میکرد صدای جر وبحث نجیب و زهره به گوشش می آمد. ماما عبدل حیران مانده بود که با نجیب چه کند. صد بار لت و کویش کرد هیچ فایده نداشت. با نصیحت وزبان خوش با او گپ زد بازهم تأثیر نکرد. اگر از خانه-

بکشیش دگه ، شکل ، آهسته زیر زبان گفت : خدا جوانمرگش کنه .

در دکان مشتری های تازه ای برای خرید تکهٔ دریشی پیش ماماعبدل می آمدند . ماما عبدل از لحن گفتار آنها حدس زده بود که پرچمی هستن . هیچکدام ازین مشتری ها قبلاً از وچیزی نخریده بودند ، اما حالا تقریباً هر روز چند نفری از آنها برای خریدن تکهٔ دریشی می آمدند. وقتی درین باره با مامور عبدالغفار یاد کرد ، مامور با لحن نفرت آلود گفت : پول ، پول و طنفروشی اس . و طنه فروختن و پولدار شدن ،جای اینا کشیرهٔ درجه یک نپوشن که بپوشه ؟

روزهای آخر زمستان به کندی میگذشت . روزهای ملال آور و درد آلود زمستان کابل انتظار بهار بی آب و رنگی را میکشید.بهاری که هیچکس آمدنش را به فال نیک نمیگرفت . زهره روزها کتاب به دست پشت میز کوچک کارش که در کنار پنجرهٔ مشرف بر کوچه بود می نشست و کتاب میخواند اما به سختی میتوانست فکرش را روی مطالب کتاب متمرکز کند ، منظرهٔ تانک ها و زرهپوشهائی که گاهی به طور دنباله دار وزنجیری از کوچه میگذشت غمگین وعصبانی اش میساخت . نگاه کنجکاو وبیحیای سرنشینان نفربرهای زرهی از عصبانیت دیوانه اش میکرد . به یاد نجیبه دوستش می افتاد که هر وقت در طول راه این چشمهای کبود و بیحیارا به طرف خود خیره می دید ، بر زمین تف می انداخت .

درین اواخر تقریباً هر روز عصر چند نفر از دختران که دوستان زهره بودند به دیدنش می آمدند . نجیبه یکی از آن ها بود . زهره نجیبه را بیشتر از دیگران دوست داشت . چشمان زیرک و شوخ وطنز آلود اودر

اولین نگاه به بیننده می فهماند که در مسخره کردن و اذیت کردن چه توانائی دارد. در فاکولته همصنفی های پرچمی اش از دستش روز نداشتند. او همیشه با شوخی میگفت: خلقی ها به تاریخ خیانت کردند و پرچمی ها به جغرافیا. به خلقی ها میگفت: چرا آرام شیشتین؟ خلقی که از پرچمی پس بانه بینیش از بریدن است. میگفت: خلقی وپرچمی مثل دو انباق هستن که هر دویشان کوشش میکنن دل شویه به دست بیارن اما فعلاً خلقی ها زن سیاه بخت و پرچمی ها زن سفید بخت هستن. نجیبه از بسکه مسخرگی میکرد خلقی و پرچمی هر دو او را معاف میدانستند.

زهره در اتاق کوچکش با دوستان خود بر روی زمین می نشست. دروازه را از درون اتاق قلف میکرد و آن وقت تعدادی اوراق سفید با خودکار و کاغذ کاربن به دوستان خود توزیع میکرد و از روی ورقی که پیشتر خودش مینوشت مطالبی قرائت میکرد و دیگران می نوشتند. گاهی وقت خواندن زهره را گریه میگرفت و دانه های اشک مانند مروارید غلطان از چشمان جذاب او چکیدن میگرفت. نگاه غمگین چند دختر جوان یکباره با هم تلافی میکرد و دوباره کار خود را از سر میگرفتند وپیش از آنکه هوا تاریک شود هرکدام به تنهائی از دیگران خدا حافظی کرده جدا جدا میرفتند.

یک روز نجیبه با خوشحالی به زهره گفت: میدانی شبنامهٔ اخرماره به خانهٔ خود ما هم انداخته بودند. خط فرق داشت ولی عبارت همو عبارت بود. زهره با دقت پرسید: چه فکرمیکنی کی ای کاره کده.

- نمیدانم فکر میکنم شبنامهٔ ما به دست کسی رسیده و او ازرویش نوشته و به دیگرها داده. خط مردانه بود. راستی امروز دوستای ما می آین؟

- البته که می آین، حتماً می آین.

- مه بیست نفر از دخترای رابعهٔ بلخی ره دیدم، گپ زدم همگیشا ازماکده اماده تراستن.

- همه دخترای کابل همینطور استن، همه دخترای وطن همینطور استن.

- ما انسجام نداریم.

- باید انسجام پیدا کنیم.

- شرایط بسیار سخت اس. پرچمی ها هر جای مخبر دارن.

- میدانم اما به قیمت فداکاری هر کار ممکن اس.

تا ساعت سه ونیم دوستان زهره در اتاق کوچک اونشسته بودند. نجیبه قصه میکرد که نگران سرویس چگونه پس از گذشتن سرویس از پهلوی تانکها به صدای بلند چه گپ های خنده داری زده بود و همهٔ راکبین را خنده داده بود. در سرویس سه نفر صاحب منصب هم نشسته بودند. دو نفر آنها مثل دیگران خنده میکردند. اما یک نفر آنها در آخر سرویس نشسته بود با لحن آمرانه صدا زد.

- چپ باشین برادر قوای دوست برای کمک به ما وشما آمده.

همه به سیت عقب موتر خیره شدند. یک نفر صدا زد:

- راست میگه، ضابط صاحب راست میگه اونا آمدن که به بچه -

اندرای خود کمک کنن.

باز موج خنده به هوا بلند شد. صاحب منصب ایستاده شد و میخواست چیزی بگویه، اما از هر طرف صدا بلند شد:

- بشی بشی و طنفروش بشی.

- از شوی ننهٔ خود طرفداری می کنه.

- می خایه دو رتبه بگیره.

- از پنجاه روپیگی سبز خوشش آمده.

- نان بیغیرتی می خوره.

- صدقهٔ نام منصبدارشوین.

یک زن از زیر چادری صدا زد: بی ناموس ها، ناموس مسلمانه به چنگ کافر انداختن.

در همین لحظه موتر به ایستگاه سینمای پامیر رسید. دم یک قصابی که گوشت گاو فروخته میشد، روی کراچی دو گاو ذبح شده را انداخته بودند. یک مردکهٔ ریش سفید که دندان های پیشرویش افتاده بود با دیدن آن از پشت شیشهٔ موتر، صدا زد.

- گاو مرده از مرده گاو بهتر اس.

صاحب منصب سرخ شده و عرق کرده بود، نگاهی به طرف دو صاحب منصب دیگر انداخت اما آن دو نفر با نگاه های سرد و بی تفاوت اورا ورانداز کرده روی خود را دور دادند. منصبدار دیگر تاب نیاورد و از جای خود بلند شده در ایستگاه سینمای پامیر به سرعت پائین شد.

نجبیه با رشخندی گفت : ارمان دلم ماند و هیچ نگفتمش دگه ها به مه موقع ندادن .

آن روز باز زهره و دوستانش چیز های نوشتند و برای پس فردا - اول صبح با هم قول و قرار های گذاشتند .

صبحگاه سوم حوت ۱۳۵۸ بود. از آغاز صبح کوچه ها همه خلوت به نظرمیرسید . دکانها و مغازه ها همه بسته بود . ماما عبدل از اول صبح در خانه نشست و نخواست به دکان برود . گفته بودند که به علامت اعتصاب برضد حکومت دست نشانده و تجاوز باداراتشان دربین روز دکانها و - مغازه ها بسته باشد .

عبدالله بچه کلان ماما عبدل هم درخانه بود ، عبدالله تقریباً تیپ پدر خود را داشت . مرد باعقیده ای بود . نمازش راهمیشه به جماعت میخواند آدم بی آزار وکم گپ و غریب کار بود . از کارهای نجیب بدش می آمد ، اما چنان سرش به کار خودش بود که اصلاً به نجیب فکر هم نمیکرد ، یکبار نجیب اورا در غیاب خرده بور ژوا گفته بود ، ولی عبد الله هیچگونه عکس- العملی نشان نداده بود .

پس از مدت درازی ماماعبدل فهمیده بود که عبدالله به جبههٔ پنجشیر کمک پولی میکند . آن روزی بود که ماما عبدل پسرش را دیده بود که در جوش زمستان یک بغل دستکش پشمی را از بازار خریده و در یک چادر شب پیچانده و در کنج دکان گذاشته است وچون ماما عبدل ازو درین باره پرسیده بود ، جواب داده بود که ای دستکش ها برای دست- مردهائی اس که به خاطرخدا و وطن از جان دست ششتن . ماما عبدل -

بروتی خوش قد و بالا از کنار آنان گذشت و با غرور به آنها نگاه کرد . نجیبه خیز زد و به سرعت برق چادر خود را روی سر او انداخته بلند صدا زد : چادر برای کسی اس که مرد نیس . دخترا همه کف زدند و بر هیجان آنان افزوده شد.

چند دقیقه بعد شلیک ها تندتر شد. چند تن از دختران زخمی شدند یک عده پولیس نما هم با چوب به جان دختر ها افتادند . چند نفرشان را به داخل موتر ها انداختند ، بقیه پراگنده شدند . زهره چنان ضربت چوب به شانه اش خورد که چشمش از درد سیاهی رفت . اما پس ازانکه دید پیشانی نجیبه ترکیده وخون از آن جاری است ، درد خود رافراموش کرد و بازحمت توانست چادر خود را دور پیشانی نجیبه بسته کند . پس- از آنکه دختران تعدادی کشته وتعدادی زخمی شدند وعدهٔ زیادی هم- دستگیر، بقیه ناچار پراگنده شدند. زهره در کنار نجیبه به طرف خانه به راه افتاد. در راه هر دو ساکت بودند و به شدت درد میکشیدند. یک- موتر جیپ که به سرعت حرکت میکرد ، پهلوی آنان برک زد. چار نفر درون موتر نشسته بودند. یک نفر جوان که معلوم بود مست است سرش را ازموتر بیرون کشید و با تمسخر گفت :

- دخترکا شمام اشرار شدین ؟

زهره با صدائی که به چیغ گریه آلود شبیه بود ، جواب داد :

- اشرار شما بی پدر ومادر استین که وطنه فروختین.

موتر جیپ غرش کنان به راه افتاد . زهره و نجیبه ساکت و آرام قدم- بر میداشتند . نجیبه احساس گیجی میکرد . سرش دور میخورد و هردقیقه

دیگر چیزی نپرسیده بود اما میدانست که عبدالله با آن کم گپی و آرامش در درون خود طوفان و تلاطم دارد و از اوضاع مصیبت بار موجود رنج میبرد.

ساعت هشت صبح بود که عبدالله پیش پدرش آمد وگفت :

- امروز مغازه بسته اس، مه یکبار تاخانهٔ عمه ماه گل میرم.

ماما عبدل سرش را بلند کرد و گفت : چرا ایقدر وقت میری ؟ ازکلهٔ صبح !

عبدالله زیر زبان خود منگ منگ کرده خدا حافظی نمود و از خانه برامد.

در راه نجیب را دید که با بچهٔ مستوفی مثل سگهای دید و در کوچه راه میروند و به هرطرف می بینند.

زهره هم از اول صبح خانه را ترک گفت؛ پدرش با دیدن اوگفت : کجا میری دخترم بهتر اس که امروز ده خانه باشی.

زهره با خوشروئی و احترام جواب داد: نجیبه و دگه دخترا منتظرم هستن، اگه درس نبود زود خانه می آیم.

یک ساعت از رفتن زهره نگذشته بود که صدای شلیک به هوا بلند شد. مردم هرطرف میدویدند و شعار میدادند. تانک ها در دل جاده ها می خزیدند. بوی اختناق و استبداد همه جا را گرفته بود. در دل جاده ها زهره با انبوه دختران در فاصلهٔ بین پوهنتون و مکتب رابعهٔ بلخی در وسط جاده حرکت میکرد. همه الله اکبر میگفتند و شعار میدادند. موترهای استخبارات و امنیه هرطرف دیده میشد. عدهٔ زیادی با لباس نظامی وغیر نظامی دیده میشدند که امادهٔ حمله به جمعیت بودند. وقتی یک منصبدار

پیش چشمش سیاه میشد. زهره کمکش میکرد و بازویش را میگرفت تا اینکه به خانهٔ نجیبه رسیدند. ازین جا تا خانهٔ زهرهٔ شان با پای پیاده نیم ساعت راه بود و زهره مجبور بود این راه را پیاده طی کند. جاده ها از عابرین خالی شده بود و سر چار راهی ها یک عده افراد با لباس نظامی در کنار تانکها ایستاده بودند. موترهای جیپ و زرهپوش ها در رفت و آمد بودند. زهره سرش را خم انداخته بود و راهی خانه بود. باز هم همان جیپ از پشت سر آمد و برای اینکه زهره را بترساند با صدای گوشخراش در فاصلهٔ بسیار نزدیک از او برک زد، همان جوانک که پستی از قیافه اش می بارید بازسرش را از پنجره بیرون کشید:

- ضد انقلاب کجامیری؟ بیا که برسانمیت.

زهره به او نگاه هم نکرد و همچنان به راهش ادامه داد تا رسیدن به کوچه ای که خانهٔ زهره در انتهای آن بود، این جیپ چندین بار مزاحم زهره شد و همان جوانک چندین بار سر از پنجره موتر بیرون کرد و سخنان نیشدار و طعنه آلود بر زبان آورد. زهره میکوشید که هیچ نگوید و به روبروی خود نگاه میکرد و فقط زمانی که در آخرین توقف جیپ پیشروی او کلمات رکیک و دور از عفت به او گفته شد و موتر به سرعت گذشت، زهره همچنان که به روبروی خود نگاه میکرد، دانه های اشک ازچشمانش بر رخساره اش لغزید. تا این لحظه از درد شانه و بازو گریه نکرده بود، اما در یک لحظه سراپایش به درد آمد، احساس میکرد که درد همهٔ دخترانی که در مظاهره لت خورده و زخمی شده بودند به جان او افتاده است. اینا چقدر نامرد هستن، مزدورای پست!

در انتهای جاده ای که به طرف خانهٔ شان دور میخورد چشم زهره ازدور به یک تکسی افتاد که دم دروازهٔ حویلی شان ایستاده بود. زهره از پهلوی مامور عبدالغفار و یک نفر دیگر که نا آشنا بود گذشت و وارد حویلی شد. درصحن حویلی صدای گریهٔ مادرش را شنید دلش به لرزه افتاد وقدمهای خود را تیز تر کرد.

در وسط دهلیز روی توشک عبدالله باتن خون آلود افتاده بود و مادرش با موهای خاک آلود و پریشان درکنار اونشسته بود و گریه میکرد.

زهره با دیدن عبدالله چیغ زدو بر روی برادر خم شد. پس از ان دست به گردن مادر انداخت وچیغ زد.

– چه شده مادر؟

– کشتنش ، بیشرفا کشتنش . شیرین دل خوده گور کنن، کشتنش .

گریه نگذاشت که سخنش تمام شود . عبد الله را در سر چوک زده بودند یک هلیکوپتر از بالای سر جمعیتی که الله اکبر گویان از سینمای پامیر تا سر چوک راه پیمائی کرده بودند شلیک کرده وچند نفر را از پا درآورده بود. مامور عبد الغفار و یکی از دوستانش توانسته بودند عبدالله را روی دست و شانه به یکی از پسکوچه های جادهٔ میوند ببرند . از آن جا با هزار زحمت تکسی پیدا کرده او را به شفاخانهٔ چارصدبستر بردند . در آنجا هم تعداد زخمی ها زیاد بود و کس به کس نمی رسید وعبدالله آنقدر خون ریزی کرد تا جان داد . یک نفرکه تفنگچه به کمر بسته بود و بسیار بالا و پائین می رفت و به همه کس امرونهی

میکرد ، ماموں عبدالغفار را پیش خواست و گفت :

ـ شما برین جنازه ره ما خود ما دفن میکنیم .

ماموں عبدالغفار که فکر نمیکرد عبدالله مرده باشد ، تکان خورد و پرسید :

ـ داکترا کجا هستن ؟ ای چه قسم شفاخانه اس ؟

ـ داکترا ره چه میکنی ؟ نفرتان فوت کده ما ترتیب دفنشه می تیم .

پیشانی ماموں عبدالغفار عرق کرد و حلقش خشک شد با درماندگی ، باغصه و با عصبانیت عذر آمیز ، گفت :

ـ چرا جناز یشه نمیتین . جواب مادر و پدر پیرشه چه بتم ؟

در برابر اصرار فراوان ماموں عبدالغفار مردک حاضر شدکه جنازه را مسترد کند . اما بالحن تهدید آمیز گفت : اعلان را دیو و سروصدا راه انداختن لازم نیست .

فضای غمزدهٔ خانهٔ ماما عبدل به گورستان می ماند . قامت پیر مرد ازغم و غصهٔ بسیار خمیده بود با آنهم آرام وخونسرد به نظر میرسید و دربرابر همدردی دوستان وخویشاوندان بالحن دردناکی میگفت : به رضای خدا رفت . شهید راه اسلام ووطن شد .

زهره تصویری راکه با برادر شهیدش سال ها پیش ازین گرفته بود روی میز کارش گذاشته بود و هروقت به آن خیره میشد . به قیافهٔ خودش که در آن وقت دخترک خرد سال بود و به قیافهٔ عبدالله که باچشمان پر محبت به خواهرش میدید ، گلویش میگرفت و میگفت :

- قبرت پرنور باد برادر ، قبرت پر نور باد مجاهد. راه تو پر افتخارترین راه هاست .

در همان روزهایک روز باز دوستان زهره دراتاقش نشسته بودند و مینوشتند . زهره مرثیه ای در سوگ یکی از دختران شهید قیام سوم حوت گفته بود ، دختران مینوشتند وگریه میکردند .

چراغان کواکب بر فراز چرخ مینائی .
خبر از بزم پاکان فلک دارد .
تو ای رودابه امشب چشم بر ره باش .
که دخت رستم دستان .
به خون آغشته از بیدادنامردان تورانی .
به سویت راه می پوید
ترا در آسمان جوید

نجیب شبها دیر می آمد ، در شب جمعگی اول عبدالله که تعدادی سرسفید و ریش سفید به خانهٔ ماما عبدل آمده بودند ، نجیب فقط - چند دقیقه با مهمانان نشست و بعد ازان از خانه برآمد . ساعت ۹ بود که به خانه برگشت . به اتاق زهره آمد وگفت : امروز خانهٔ - همسایه پشت سر خانهٔ ماره تلاشی کدن . از خانهٔ شان اوراق ضد انقلاب برآمد . زهره با تنفر به طرفش دید وگفت :

— هیچ آدم شریف نیست که ضد به اصطلاح انقلاب وطنفروش هانباشه.
نجیب با طعنه گفت : وگیر می آین یا کشته میشن

زهره نگاه عذر خواهانه ای به طرف عکس عبدالله انداخت ودرحالی

که گریه اش گرفته بود ، ایستاده شد و به طرف دروازهٔ اتاق رفت و دروازه را باز کرده با صدای گریه آلود گفت :

- برو نجیب از اتاق مه برو ، طاقت دیدنته ندارم . توآدم نیستی، تو انسان نیستی .

نجیب با قیافهٔ تمسخر آلود طرف دروازه رفت و پیش از آنکه از اتاق برآید پرسید :

- راستی نجیبه چطوراس ؟ میگن روز سه حوت از صبح تا دیگر شعار داد . رفقا هم مجبور شدن و با چوب حقشه دادن .

زهره از عصبانیت به لرزه افتاد . مستقیم به طرف نجیب پیش-رفت و سیلی محکمی به روی او زد .

- پست بیشرف گفتم از اتاق مه برآی .

نجیب که یک بغل رویش سرخ شده بود ، درحالی که ازاتاق-بیرون میرفت ، گفت :

- می بینی باز ، مره مجبور ساختی . تو فکر میکنی مه خبر ندارم-که تو و نجیبهٔ شان شبنامه پخش میکنن !

آن شب نجیب خانه نامد . زهره خسته و افسرده بود . شب چند ساعتی با مادرش نشست . پیرزن لباس های عبدالله را از الماری کشیده بود تا روز دیگر آنها را به فقرا ببخشد . اشک آرام آرام از دیدگانش روی گونه های استخوانی و پرچینش سرازیر میشد . زهره میخواست از موضوعاتی گپ بزند که مادرش لحظه ای مرگ عبدالله را فراموش کند ، اما موفق نمی شد .

سپیده دم هنوز هوا تاریک بود که زنگ خانه چند بار با صدای گوشخراش به صدا درآمد. ماما عبدل سراسیمه به طرف دروازه رفت. شش نفر مرد مسلح دم دروازه بودند، گفتند که برای تلاشی خانه آمده اند. ماما عبدل با عصبانیت دروازهٔ حویلی را باز کرد وگفت: بیائین تلاشی کنین، تانک و توپ و بم اتوم ده خانه ماس.

سه نفر روی حویلی ایستادند، یک نفر در دهلیز به حالت پهره ایستاده شد و دو نفر راساً به اتاق زهره درآمدند.

زهره با چشمهای سرخ درحالی که شقیقه هایش درد میکرد، ساکت در وسط اتاق ایستاده بود. آن دو نفر همه جای اتاق رازیر و روی کردند هر ورق پاره ای را به دقت میدیدند و به طرف همدیگر نگاه میکردند. ودرآخر تعداد زیادی اوراق خورد و بزرگ را با خود گرفتند. یکی ازآن دو نفر به طرف زهره دید و گفت: شما هم باید همراه ما بیائین.

مادر زهره گریه و التماس میکرد اما زهره بالحن قاطع به وی گفت:

- مادرگریه نکنین، اینا از خود اختیار ندارن، کلانهایشا نام از خود اختیار ندارن.

زهره را مدتی در حبسخانه های صدارت نگهداشتند. دراوایل کالای پاک او را میگرفتند ولباس های قبلی را مسترد میکردند، اما پس از چندی که او را به پلچرخی فرستادند دیگر خبری از او نشد. ماما عبدل تا امکان داشت تلاش کرد، واسطه هم کرد اما فایده نداشت.

پس از شش ماه که از توقیف زهره گذشته بود یکی از دختران لیسهٔ زرغونه که تازه از زندان برآمده بود ، میگفت که زهره را در زندان دیده بود . میگفت که چند شب پیهم او را برای شکنجه کردن میبردند و سحرگاه او را به اتاقش بر میگرداندند. زهره ضعیف و رنگ پریده به نظر میرسید. اما هنوز هم شجاع و با ایمان بود تا در یکی از شبها که او را برای شکنجه بردند و بعد از آن دیگر کسی او را ندید.

زاندم که بیامدیم در ملک وجود
بر درگه تو نهاده سر را به سجود
تو خالق عالمی و ما بنده تو
ممنون ز الطاف تو هر بود و نبود

موسیٰ محمد

پرجهادي لنډيو څو خبرې

په نورو ژبو کې فولکلوريک ادب ته عموماً د يوه انجام شوي او پخواني کار په سترګه کتل کېږي او دا روحيه د وه اصلي وجې لري : يو دا چې د تمدن پرمختګ او تعميم په ډېرېدونکې توګه کتبي ادب ته وده او پراختيا ورکوي او د شفاهي ادب ځای پرې نيسي او بله دا چې په نوې ټولنه کې د شفاهي ادب ډېر موضوعات کم اهميته او حتیٰ بې اهميته کېږي. فولکلوريک ادب عموماً د يوه ملت د بدوي ژوندانه موضوعات په داسې ژبه بيانوي چې په هغې کې د پرديو ژبو او فرهنګونو اغېزه ډېره لږه وي . حال دا چې نوی تمدن نوې ټولنې ته نوي موضوعات ورکوي او ژبه هم د کمو فرهنګونو او د لوست د عموميت تر اغېزې لاندې له خپل عاميانه حالته لرې او خپل کتبي حالت ته ورننوځي کېږي .

مګر د ذکر شوي عمومي جريان بالعکس په پښتو ادب کې

لا فولکلوريک ادب کم اهميته شوی نه دی . د دې يو علت خو دا دی چې زمونږ په ټولنه کې لا نوي تمدن د ېرې جرړې نه دي غزولي او بله دا چې پښتو فولکلور د شکل او محتوی په لحاظ خورا بډای او وسيع دی . زمونږ د فولکلور په بېلابېلو اصنافو کې له ډېره پخوا لا سياسي ، اجتماعي اوهنري بېلابېل ګڼ موضوعات بيان شوي دي .

په تېره پېړه کې يوه مستشرق ويلي وو چې پښتانه ورځپاڼې نه لري خو چاربيتې د دوی دپاره د ورځپاڼو کار هم ورکوي . دا خبره زمونږ د فولکلور د موضوعي وسعت او په نتيجه کې د نويو نويو پېښو په انعکاس کې د هغه د استعداد شاهده ده .

زمونږ فولکلوريک ادب خپل اهميت د جهادي ادب په مجموعه کې هم خوندي ساتلی دی چې په دې ليکنه کې يې مونږ صرف د لنډيو په باب څه خبرې کوو .

لنډۍ لکه څنګه چې زمونږ په ټول ادب کې خاص مقام لري نن ورځ په جهادي ادب کې هم لويه برخه لري . لکه څنګه چې زمونږ مسلمانو خلکو په تېره پېړۍ کې د انګريزانو د استعمار په خلاف د لنډۍ په ژبه ډېرڅه ويل ، نن ورځ دا ژبه د مجاهد له ټوپک سره څنګ پرڅنګ د دښمن په زړه منګولې ښخوي .

د جهادي لنډيو ويونکي اکثراً د پخوا غوندې عوام

خلک او ښځمنې دي خو لکه څنګه چې په پخوا ځينو اديبانو په خپله لنډۍ جوړولې ، نن ورځ هم زمونږ مجاهدو اديبانو د عوامو په تقليد او د عوامو لپاره جهادي لنډۍ وويلې . يو نيم ځای په دې موضوع تنقيد هم کيږي چې زمونږ اديبان بايد لنډۍ دا د عوامو د بيان وسيله هم هغوی ته وريريږدي خو دا خبره څکه سمه نه ده چې يو خو دا کار سابقه لري (۱) او بله دا چې مجاهد اديب متعهد اديب دی ، هغه هميشه په دې فکر کې دی چې په خورا اغيزناک ډول سره خپل پيغام خلکو ته ورسوي . هغه د دې مرام لپاره بايد چې له ټولو ممکنو طريقو استفاده وکړي او په داسې حال کې چې لنډۍ يوه بهترينه وسيله ده نو ولې دې ورته توجه ونه کړي .

د جهادي لنډيو د ويونکو د دې طبقو ترمنځ يوه بله طبقه هم وينو چې نه د هغو پيشه شاعري ده او نه د سواد په لحاظ په لوستې طبقه کې حسابيدلی شي . دوی عموماً نيم

---

(۱) د مثال د پاره به د اسلامي نهضت د قايد سيد جمال الدين افغاني لنډۍ راوړو چې له وطنه يې د وتلو په وخت کې ويلې وه.

که مې په خپل يار کې وفا وای
زه به د بل په در کې څه ته ګرځيدمه

نیمګړې یا مات ګوډ سواد لري او چې کله یې د دښمن ظلمونه او د مجاهد میړانه زړه په جوش راولي نو شاعرانه حالت پرې طاري شي او د خپل زړه غم او خوشالی د کاغذ پر مخ د لنډیو په بڼه ثبت کړي . د دې طبقې ځینې لنډۍ په مجلو، اخبارونو او کستونو کې خوندي شوي هم دي ، په دوی کې اکثره مجاهدین دي او ډېره ځله د دوی له خوا د ویل شویو لنډیو کاغذ د دوی په پاکو وینو لوند شوی دی . د لنډۍ د ویونکو دا وروستۍ ډله څوا هم وه خو تقریباً په نشت شمار وو ، مګر د نني جهاد په دوران کې یې مشخص مقام موندلی دی .

جهادي لنډۍ لکه څنګه چې د ویونکیو په لحاظ متنوع دي ، د موضوعاتو په لحاظ یې په مختلفو ډولونو وېشلې شو .

که چېرته موږ جهادي ادب په خاص او عام مفهوم ووېشو او په عام مفهوم کې یې ټول هغه تخلیق شوی ادب شامل کړو چې د روسي ظلم د اغېزې په نتیجه کې رامنځ ته شوی دی نو د جهادي ادب د لنډیو اصلي موضوعات په دې ډول شمېرلې شو :

۱ـ هغه لنډۍ چې د خپلوانو ، اشنایانو او د سنګر د ملګریو د شهادت او یا هم د سیمو او کلیو د تباهۍ په مناسبت ویل شوي دي . لکه دا لنډۍ :

د پکتیا ښکلي ځنګلونه
ستن پکې بل دي د روسانو سره اورونه
ملیه تړلې وروړ مې ورک دی
ملیه تړلې ځوانان وکسم وژاړمه

۲- هغه لنډۍ چې پر بریالیتوب باور یې اصلي موضوع ده . په دې لنډیو کې چې ممکن اکثره ویونکې یې هم په خپله مجاهدین وي، یو ډول امید ، په ځان باور او اطمینان وینو. لکه دا لنډۍ :

وطن کټلی رانه نه شي
روسیه! ولې ورانوې ودان کورونه
پرېږدئ چې درسته قوه راوړي
د بې غیرتو به خه تانک وي خه توپونه

۳- هغه لنډۍ چې د ښځمنو له خوا د مجاهدینو د تشجیع لپاره ویلي شوي دي . لکه :

زه به دې غبرګ لاسونه ښکل کړم
که تا د روس په وینو سره راوړه مینه
دا تور وېښته به ورته سپین کړم
چې د وطن لپاره ځان قربانوینه

۴- هغه لنډۍ چې د هجرت په بیابانونو کې د وطن د یاد او وطن ته د بیا ورتګ د آرزو څرګندونه پکې شوې وي . لکه :

سیل د کودړ په موږ میراث شو
د روس له لاسه له بمبې اوبه راوړونه
خدایه! هغه ساعت به کوم وي
چې په تورخم کې کډې وړاندې وروسته ځینه

۵ــ هغه لنډۍ چې د ښمن ته ښېراوې یې اصلي موضوع ده . لکه :

توره ببرکه خدای دې ورک که
ستا له شامته ځوانان ورک شو له وطنه
په حکومت دې ډزې وشه
تر دروازې راغلی یار مې له ما ځینه

۶ــ هغه لنډۍ چې د دین، وطن او خلکو دښمنان پکې تحقیر شوي او مسخره شوي دي . لکه :

«روزي» بالښت پرخوله ورایښی
نابغه لاندې د هورا نارې وهینه
د ولایت په دروازه کې
خلقي نارې کړې مجاهد ویشتلی یمه

۷ــ هغه لنډۍ چې روسي نظام او خصلت پکې غندل شوی دی . لکه :

سور لښکر هغه سره بلا ده
چې یا به خوري او یا به وژني یا به مرینه

روسان چې مات شي له ځوانانو
د ټوپک ږغ په کونډو رنډو تشوینه

۸ – هغه لنډۍ چې د جهاد اسلامي او واقعي ضرورت پکې بیان او یا هم د جهاد د ځینو نورو اړتیاوو لکه وحدت ذکر پکې شوی دی . لکه :

توره له تیکي نه بهر کړه
په دین غزا ده لوی واړه سنګر ته ځینه
د جهاد لاره قرآني ده
لویه ځواني ده چې د چا په برخه شینه

۹ – هغه لنډۍ چې د شهادت او شهید په باره کې مطالب بیانوي . لکه :

د شهید روح په نور کې لامبي
ساده ژوندي یې په ګور شمې بلوینه
شهید د هر وطن شهید دی
د جنت شمې به زموږ شهیدان وینه

۱۰ – هغه لنډۍ چې د جنګونو او مجاهدینو د مختلفو حالاتو انځورونه کوي :

په نیمه شپه مونتر غورېږي
پکې سورېږي مجاهد سرتور سرونه
خاونده بیا دې مازیګر کړ
مجاهد دې کې ګردنۍ مورچل ته ځینه

بیا به د چا په کور ژړا شي
خدایه تبرېږي په هوا روسي جازونه

د جهاد په کلونو کې د ویل شویو لنډیو دا موضوعي تقسیم که څه هم ډېر نیمګړی دی خو بیا موهم د جهادي لنډیو له موضوعاتو څه ناڅه خبروي او پر دې حقیقت مو یو ځل بیا باوري کوي چې په جهادي ادب کې لنډیو زموږ د مسلمان اولس ډېر اساسي مسایل ، مصایب او موضوعات منعکس کړي دي . جهادي لنډۍ لکه د لنډیو کلاسیکه نمونه له زړونو راالتهېدلې او پر زړونو کېنستې ده . جهادي لنډۍ د افغانانو د روحیاتو هغه عکسونه خوندي کړي دي چې په نورو وسایلو یې د خوندي کولو امکانات ډېر محدود دي . جهادي لنډۍ د اېشیا په سېږو بیابانو کې د افغاني مهاجرې د امیدونو او یأسونو منعکس کوونکې ، د افغانستان د جهاد په حیرت انګېزه سنګرونو کې د مجاهد د سپېڅلي زړه د آرزو څرګندوونکې او د روسي ظلم په ظلمت کې د ډېرو حقایقو روښانه کوونکې ده .

د جهادي لنډۍ د اصلي اهمیت څرګندول اوس ځکه ناممکن دي چې یوخوا د دې ادب د پښتو لړۍ لا روانه ده او بله دا چې د کتابونو ، مجلو ، اخبارونو او کسټونو په وسیله خوندي شوې لنډۍ خو په اوږو کې د مالګې حیثیت لري . موږ چې تر اوسه څه خبرې کړې دي دا

ټولې د دې خورو شويو لنډيو پر اساس وې او په همدې وجه د جهادي لنډيو د اصلي اهميت څرګندونه د دې مقالې د وس خبره نه ده .

زه د جهادي لنډيو د اهميت په باره کې خپله خبره د دې لنډۍ په راوړلو ختموم :

چې د آمو ويښ دې خوښ نه شو
د وينو سيل به مو سره ښه جلا کوينه

بريڼه لنډۍ د ناور د سرکښ غره په غېږه کې د مجاهدينو له خوا د ټيپو په وسيله دومره غښته ليکل شوې ده چې له ورايه لوستل کېږي او شايد زموږ په اوسني ادب کې لنډۍ هغه يوازينی صنف وي چې مقبوليت يې حتی د وطن د ډېرو دنګو غرونو سرونو ته رسېدلی دی .

د حیدرعلي ژباړنه

د رښتینو د ژوند یوه کیسه (*)

وروسته له دې چې حضرت علي (رض) له فاطمې بي‌بي سره واده وکړ او دواړو کډه ژوند پیل کړ نو په خپل منځ کې د کور د کار د وېشلو په هکله د رسول الله مبارک د توصیې په لټه کې شول . دوی د هغوی مبارک لیدلو ته ورغلل او له هغوی (ص) یې وغوښتل چې د کور د ورځنیو کارونو د وېشلو په باره کې لارښوونه ورته وکړي .

رسول الله مبارک (ص) ورته وویل چې له کوره بهر کارونه دې علي (رض) کوي او د کور دننه کارونه دې د فاطمې (رض)

(*) برنۍ ژباړه د „Stories of truthful people„ مضمون ترجمه ده چې د „ Mahjubah „ مجلې د ۱۹۸۶ ع کال د اګست او اکتوبر په ګڼه کې خپور شوی .

په غاړه وې. دوی دواړه د هغوی مبارک په دې لوربینه خوشاله شول خو د فاطمې بي بي خوشالي څکه سېوا شوه چې پلار هغه له خپلو بهرنيو کارونو معاف کړه. فاطمې بي بي وویل: « زه ډېره خوشاله یم چې پلار د بهر له کارونو، چېرته چې به له سړیو سره زما سرو کار پېښیده خلاصه کړم. »

له دې وروسته به داسې کارونه لکه د اوبو راوړل، د بوټو موټو راوړل او له بازاره څه راتیول حضرت علي (رض) سرته رسول او ځینې نور کارونه به لکه بخلې، جارو، وړل او مېچن کرځول د فاطمې بي بي په غاړه وو. خو سره له دې وېشه به حضرت علي (ک) هر وخت چې یې کولی شوی له فاطمې بي بي سره د هغې په کارونو کې لاس کاوه.

یوه ورځ رسول الله مبارک (ص) د دوی کور ته په داسې حال کې ورغی چې دوی دواړه د کاله په کار بوخت وو. رسول الله مبارک (ص) وفرمایل چې هر یو ډېر ستړي یاست هغه دې کښېني کار دې پرېږدي. حضرت علي (ک) سملاسي ځواب ورکړ چې فاطمه زهرا ډېره ستړې ده. حضرت پیغمبر (ص) خپلې لور ته د دمه کولو وفرمایل او پخپله مبارک د هغې د کار سرته رسولو ته ورولاړ شو. همدا رنګه چې کله به حضرت علي (ک) په کور نه وو

مسافر به وو او يا به هم په غــزا وتلي وو نو فاطمې-بي بي به د ډېر کارونه هم کول .

د هغوی کډه ژوند همدا ډول تر هغو پورې دوام وکړ څو چې دواړه د اولاد خاوندان شول. د اولاد په وجه چې ډېره پالنه او پاملرنه غوښته د کور د ننه کار لا زيات او لا سخت شو .

يوه ورځ د حضرت علي (ک) چورت خپلې ګرانې مېرمنې ته ډېر خراب شو چې جامې يې په کور کې د کار کولو په وجه خيرنې او سپېرې شوې او لاسونه يې له ډېرې مېچن کولو تناکې شوي وو . حضرت علي (رض) هغې ته وويل چې له پلاره دې که کېږي يو څوک وغواړه چې په کار کې درسره لاس وکړي . فاطمې بي بي ومنله او د پلار کره رهی شــوه. کله چې هلته ورسېده نو پلار يې له څېنو خلکو سره د خبرو په حال کې ولېده . دې د خپلې خبرې لپاره دا وخت مناسب ونه ګاڼه او بېرته کور ته راستنه شوه .

رسول الله مبارک (ص) چې دا لېدلې وه او پوه شوی وو چې څه ويل يې غوښتل نو په سبا سحر باندې د هغې کور ته ورغی. په دې وخت کې حضرت علي (رض) او فاطمې-ځانونه په نيمګي کې پټ کړي وو څکه يخني ډېره وه او دوی د ځان تودولو لپاره بل څه نه لرل. کله چې رسول الله-مبارک (ص) د دوی کوټې ته راورسېده نو په لوړ اواز يې

«السلام عليكم» وويل خو دوی دواړو له ډېره شرمه د سلام ځواب ورنه کړ ځکه د خپل درانه مېلمه د کښېناستلو لپاره يې څه نه لرل. دويم ځل بيا رسول الله مبارک (ص) په لوړ اواز پر دوی سلام واچاوه او دوی بيا خاموشه پاتې شول. درېيم ځل هم رسول الله مبارک (ص) سلام واچاوه؛ دا د هغوی مبارک اصول وه چې که به د چا کره تئ نو پر کور به يې سلام اچاوه، که به کوربه د سلام ځواب ورکړ نو دوی مبارک به ننوتې دا انګېرله چې کور ته يې د ننوتو اجازه راکړه، خو که به د درېيم ځل لپاره هم د دوی (ص) سلام ته ځواب ورنه کړی شو نو دی مبارک به له هغه کوره ستنېده.

حضرت علي (ک) پوهېده چې که درېيم ځل هم د هغه مبارک سلام ته ځواب ورنه کړي نو رسول د خدای ستنېږي. په همدې وجه هغه فيصله وکړه چې ځواب ووايي او په لوړ اواز يې وويل: «وعليکم السلام د خدای رسوله، مهرباني وکړئ، دننه راشئ» رسول د خدای کوټې ته ورننوت او د دوی څنګ ته کښېناست. هغوی مبارک له فاطمې بي بي پوښتنه وکړه چې تېره ورځ دې له ما سره څه کار وو چې کور ته پسې راغلې وې؟ حضرت علي (رض) وغوښتل چې د فاطمې بي بي د ورتګ وجه څرګنده کړي او ويې ويل چې هغه ما درلېږلې وه ځکه له کله چې د دې کار ډېر زيات

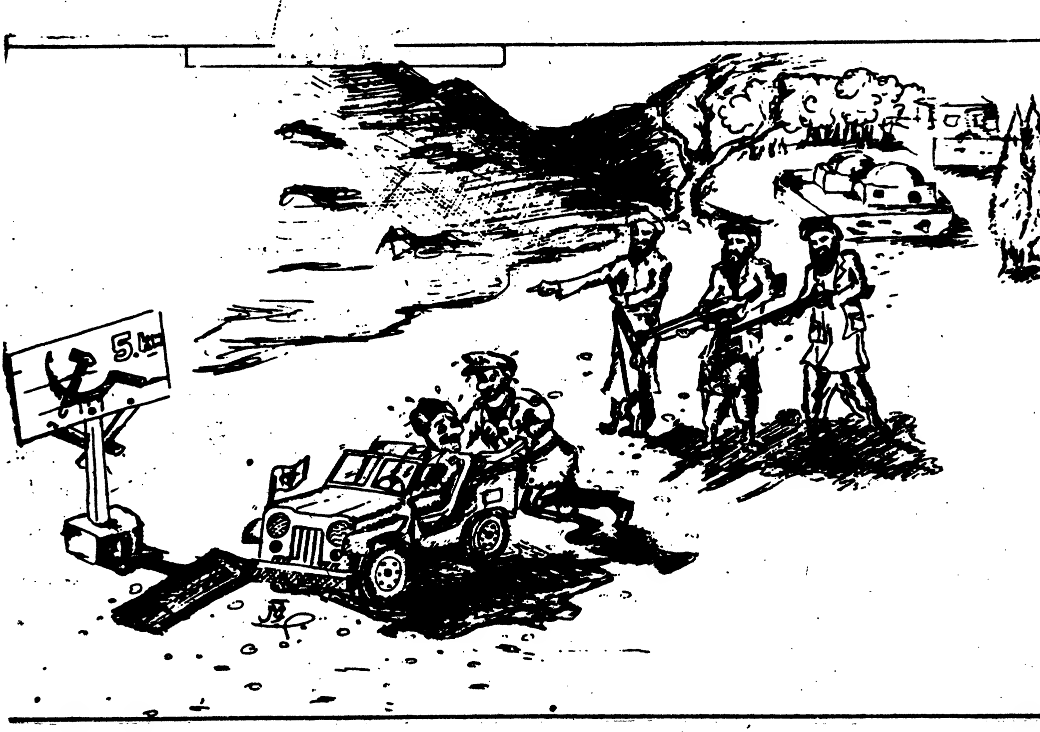
شوی او لاسونه یې ښځي سولېدلي دي نو ډېره خوا مې ورته بدېږي . هغه رسول الله مبارک ته وویل چې ما له د ې غوښتي وو چې له تاسې د کور د کار لپاره څوک وغواړې.

رسول د خدای پوه شو چې کرانه لور یې څومره له ستونځو ډک ژوند لوی خو هغه نه غوښتل چې د ی (ص) یا د دوی مبارک د کورنۍ نور غړي دې د امت تر خوارانو بهتر ژوند ولري . په مدینه کې هغه وخت ژوند ډېر ربړوونکی وو او اکثره خلکو په فقر کې ژوند کاوه. له بلې خوا رسول الله مبارک (ص) د خپلې لور له روحي قوت سره بلد وو او ورته پته وه چې هغه څومره ډېره په دوعا وعبادت مینه ده . همدارنګه هغه مبارک پوهېد چې د دوعا وعبادت له برکته به خدای پاک هغې ته ستر ځواک وروبخښي . د دې ټولو خبرو په نظرکې نیولو سره هغه وفرمایل : « ایا غواړې چې تر ټولو بهتره لاره دروښیم ؟ » دوی « هو » وویل او وې غوښتل چې هغه مبارک خپلو خبرو ته ادامه ورکړي . رسول دخدای ورته وفرمایل : « هر وخت چې ویده کېږې نو ۳۳ ځله « سبحان الله » ، ۳۳ ځله « الحمد لله » او ۳۴ ځله « الله اکبر » وایاست . د دې کلماتو ذکر به ستاسو روحیه نسبت دې ته چې څوک د کور په کار کې لاس درکړي ډېره پیاوړې کړي . »

تر دې دمخه به فاطمه زهرا خپل سرتر نيمڅي لاندې پټاوه خو کله چې يې له ګرانه پلاره هغه کلمې واورېدلې نو سر به يې په نيمڅي کې نه پټاوه او په خوشالۍ سره به يې دا لاندې جملې درې ځلې تکرارولې :

« څه چې د خدایٔ او د هغه د رسول (ص) رضا ده زما هم پرې رضا ده . »

(پای)

ابراماں

که په میوند کې شهید نه شوې...

د افغانستان تاریخ د سرگردانیو تاریخ دی او د قربانیو، شهامتونو تاریخ دی او د شهادتونو، د جنگونو تاریخ دی او د ننگونو؛ د تاریخ په اوږدو کې ډیر یرغلگر او بلوسگر پرې بلوسیدلي او ډیر زورور او ښکرور ځواکونه ورته راغلي خو غرور یې مات شوی، زور یې اوبه شوی او ماته یې په برخه شوې ده داځکه چې افغانان د تسلیم تکې نه پیژني او زورته د ایل کیدلو عادت نه لري:

زموږ چې تاریخ را واړول شي او زموږ د تاریخ زرینې پاڼې چې ولوستلې شي د ننگ او میړانې او د وياړ او افتخار رڼه بابونه یې په ځلیدو شي او د هر د ښمن او تیري کوونکي د ماتې کیسې یې په کیدو. زموږ داوږده تاریخ سنت داسې راغلی چې په هرو سلو او پنځوسو کلونو کې له یوې یابلې خوا تیری پرې شوی او خونړۍ جنگ پرې تحمیل شوی دی، وروسته او تلفات ډیر شوي خو نتیجه یې د دښمن ماته او د میړنو افغانانو سوبه او سرلوړي ده.

ډیر لرې نه ځو پر افغانستان باندې د روسانو تر مستقیم تیري پوره سل کاله وړاندې په ۱۸۷۹ع کال انگریزانو پر افغانستان باندې دوهم تیری

وکړ ځکه چې دوی پر افغانستان باندې د لومړي تیري ماته چې تر دې تیري څه- د باندې څلویښت کاله وړاندې ؤ یو تصادف ګڼله او دوی فکر کړی ؤ چې د دې ماتې لوی علت د ژمي سره هوا او د انګریزي لښکرو نیمګړی سنبالښت ؤ . دوی دې تیري ته پوره څلویښت کاله ترتیبات نیولي وو او په ډیر شدت ، حدت، جدت او وحشت یې لښکرې پر افغانستان باندې مارش کړې او یو ځل بیا یې د کابل پایتخت لاندې کړ خو تاریخ تکرار شو لکه نیمه پیړی وړاندې چې پاڅون شوی ؤ بیا هم پاڅون وشو ، بیا هم سنګرونه تاوده شول او بیا هم د انګریزي ښکیلاک په وړاندې د جهاد بهیر تنظیم ، غښتلی او پیاوړی شو او بیا هم د - افغانانو او انګریزانو تر منځ تود او وسله وال جنګ ونښت .

په ۱۸۸۰ع کال کې بیا هم تاریخي ماته د انګریزانو په برخه شوه او د یوه پاڅون په ترځ کې د باداری له پاره راغلي انګریزان رانسکوراو مات شول ، د خپلې نظامي ماتې د تلافی له پاره یې سیاسي هلې ځلې پیل کړې او له عبدالرحمن خان سره یې په پټه کې تړون وکړ او د افغانستان «امارت» ته یې ورساوه . د عبد الرحمن له راتلو سره د انګریزانو ماتې خوړلی لښکر د کابل تخلیه پیل کړه خو په همدې وخت کې د کندهار په میوند کې د مجاهدینو او انګریزانو تر منځ توده او خونړۍ جګړه روانه وه ، په یوه معرکه کـې مجاهدین ویر لږ او د ښمنان ویر زیات او په درنه وسله سنبال وو، مجاهدین د جنګ په ډګر کې ستړي او وارخطا شول او نژدې وه چې ماته وکړي او دښمن بری ترلاسه کړي لکه څرنګه چې دود دی افغانۍ ښځمنې د جګړو او جهاد د قوت الظهر په توګه «ګرله» او «ګولی» پسي ورسوي ، د دې ډګر یوه مجاهده ملاله وه ، دې چې دا حالت ولید و ویریده چې مبادا افغانان ماته و نه کړي

نو په دې بـد حساس وخت کې يې د پښتو يوه لنډۍ په خوارن ه عزر پورته کړه :

که په ميوند کـې شهيد نه شوې
ګرانه لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

دې لنډۍ دځوانانو د احساس د سړيدونکي اور له پاره د تيلوکارورکړ، احساسات تاوده شول افغاني وينه په رګونو کـې په غورځنګ شوه او افغاني ځوانان لکه دغوسمېدلو زمريانو غوندې په دښمن راتويې شول ، د ښمن ماته وخوړه او د ميوند ډګر په حساسو شيبو کې فتح شو.

دا کيسه مې د دې لپاره وکړه چې له دې پېښې نه سل کاله وروسته همدې مؤمن او ميړني ملت د روسي ښکيلاک په مقابل کې هم خپل لرغوني تاريخ راژوندی کړ ، د هيواد په ګوټ ـ ګوټ کـې ميړني ځوانان او زړورې ملالۍ راولاړې شوې او د هيواد په سيمه کـې د جهاد ميدانونه ميوندونه شول او د سره ښکيلاک له پاره يې هم ځمکه سره او هره ساحه توده کړه .

کله چې تر دې پېښې پوره سل کاله وروسته د ۱۹۸۰ع کال په پسرلي کې په کابل کې د پوهنتون او ښوونځيو نجونې او ځوانان د روسي وسله وال تيري په مقابل کې راولاړ شول ، مارشونه او مظاهرې يې وکړې نو ـ دې وحشي ښکيلاک د تش لاسو ځوانانو او نجونو په مقابل کې له ټانکونو، توپونو، کلاشينکوفونو او برچونه کار واخيست او د ښار په منځ ، د ښوونځيو په انګر او لارو او واټونو کې د ا مؤمن ، زړور خو تش لاسي ځوانان او نجونې شهيدان کړل .

زه هغه وخت لا په کابل کې وم د يو عيني شاهد وينا ده چې د ځوانانو

او نجونو بهیر د سالنګ واټ په لاره له شاه دو شمشیره سره نژدې جوړ شیر ته را ورسید چې د زرنګار پارک په لوري روان و. دلته بې مخې ته ټانکونه راورسیدل د ګولیو اورول یې پرې پیل کړل، د اطفایې موټرو د اوبو- شیندل پرې شروع کړل، په دې وخت کې څو ځوانان د ګولیو موخه شول او نورو د غره په لور مخه کړه؛ شاهد وایي په دې وخت کې چې ځوانانو تېښتې ته ځان جوړ کړ یوه زړوره نجلۍ د همدې ګولیو په باران او د اوبو په- سیلان کې و دریده په لوړ غږ یې په ځوانانو غږ وکړ: تاسو چیرته ځئ؟ له مرګ نه ځان خلاصوئ! آیا بې له آزادۍ ژوند په کار دی؟» دا غږ د ځوانانو له پاره اسرافیلي شپیلۍ شوه بیرته دګولیو مخې ته راغبرګ شول او په میړانه یې د شهادت جامونه وڅښل...

عیني شاهد چې کیسه دې ځای ته را ورسوله زما بې له اختیاره له خولې نه ووتل: «داوه دخپل عصر ملاله!» او داسې ملالې زموږ د هیواد په ګوټ ـ ګوټ کې پیدا شوې او روسي وحشي لښکرو ته یې فولادي ضربې ورکړې دي.

هو! د هیواد په نورو سنګرونو او ډګرونو سربیره د میوند ډګر هم په وینو سور دی او د روسي ښکیلاک له تیري سره سم د ملالۍ او د دې ډګر د میړنیو- غازیانو معنوي زامن راپاڅید لي او وخت په وخت یې په دې تاریخي ډګر دخپل یرغلګر دښمن وینې بهولې او دا میړنۍ او خونړۍ مبارزه لا روانه ده او د ښه پر بري ترڅته به روانه وي، ځکه ټول افغانان او د میوندیان ګروهه لري چې:

که په میوند کې شهید نه شوې
ګرانه لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

عصمت قانع

کندهار او په لمبو کې

پوره اته کاله تیر شول چې لوی او له عظمتونو څخه ډک کندهار د سترو اسلامي عظمتونو، سترو ارزښتونو او سترو تاریخي ویاړونو د دفاع سنګر دی.

تر اتو کلو په زیاته موده کې د دغه ستر او شهادت روزونکي ښار په لس هاو زره ځلمیان د حق په مورچل کې د قربانۍ او شهادت ډګر ته وړاندې شول او د الهي عشق په سوز کې د ابدي نیکمرغۍ لپاره وسوزیدل.

په لس هاو زره کونډې او یتیمان د ویراو ناورین پر تغرکښیناستل

په لس هاو زره بوډاګان د غمونو او ویرونو په څپو کې د ژوندله جادې څخه د ابدیت صحنې ته رخصت شول.

د ډیرو عفیفو پیغلو لاسونه د وډونو د نکریزو پر ځای د وینو په رنګ سره شول.

هو - لوی کندهار په خپله لویه سینه کې د ډیرغمونه او د وکونه - وساتل او ساتي یې.

خو نکه څنګه چې لوی ؤ لا پسې لوی شو - لا پسې ستر شو - ابدي شو او د شهید د وینې له هر څاڅکي سره یې د تاریخي ژوند د ویاړونو بیر هم پسې اوږد شو.

د دغه ښار په کوڅو او بانډو کې که له یوې خوا د کندهار یانونډ وینو لېښتي وبهېدل.

نوله بلې خوا یکې د باداری او اربابۍ په نیت راغلي پردي ښین سترګي برېښي هم بې ارمانه او بې ایمانه تر د نیا تېر شول.

کندهار - د مغلو - چنګیزیانو - ګورګینیانو او انګریزانو له شرمونکي تېښتي څخه وروسته دادی دا دې پېړۍ په پای کې د روسانو د رسوا تېښتې شاهد دی.

کندهار اوس کټ مټ هغه تصویر وړاندې کوي، کوم چې د چنګیز د لښکرو د یرغل په وخت کې د لوی افغانستان یعنې زړې اریانا او پخوانی خراسان د لویو ښارونو وو.

مونږ سږکال پداسې حال کې د تېر کال د شهیدانو ابدي خاطره نمانځو چې د کندهار د ښار یوانځېنۍ روغه جاده «د هرات دروازه» هم د سولې او کرارۍ د مدعیانو په لاس کنډواله شوه

د تیرې جوزا له پنځمې نېټې څخه بیا تر دې حاضر وخت پورې دکندهار ښار څه د پاسه سل ځله له یوه مخه پداسې شدت سره بمبارد شوی دی چې تقریباً د زړو کورونو د حویلیو اثار او نخښې هم بیخي له مینځه تللي دي.

پدې وروستیو وختو کې د ویرانۍ او تخریب په غرض روسانو او د هغوی بې واکه نوکرانو د بیا جوړیدو په نوم د ښار په هغو سیمو کې چې لا اباد کورونه پکې لیدل کیدل، سرکونه تیرکړل او د د غو سیمو ټول کورونه یې د بیلډوزرو په وسیله له خاورو سره برابر کړل!

او د ویرانۍ، تخریب، بربادۍ او له مینځه وړلو دغه جانې او بشر د ښمنه عمل

ته هماغسې په پوره زور او خواک سره د سرو او بې رحمه کفارو له خوا دوام لري.

په تاسف سره باید وو وایو سره له دې چې کندهار په ټول هیواد کې د جهاد داغ او ټود مرکز دی. ولې بیا هم د مجاهدو قوتونو او ګروپونو د تقویت لپاره هیڅ کوم داسې مشخص او موثر پروګرام نه دی عملي شوی او نه خو جهادي ګوندونو په دې هکله خپل مسولیت لکه څنګه چې ښایي هماغسې سرته رسولي وي.

موږ احساسو چې د کندهار د شهادت روزونکي ښار په پراخه پیمانه تخریب او د دغه ښار په شاوخوا کې له استوګنو سیمو څخه په زور او جبر سره د خلکو ایستل د مجاهدینو لپاره څومره ستونزې او نه زغمونکي مشکلات رامنځ ته کوي.

د تیرو اتو کالونو په اوږدو کې په کندهار کې د مجاهدینو د ملاتړ اساسي او ښنستیز قوت په خپله خلک ؤ.

له خوړ ور در واخله تر جامو.

له دوا و نیسه بیا د ټپیانو تر ملهم او ټکوره پورې.

دا ضرورتونه او اړتیاوې ټولې د خلکو په مستقیمه همکارۍ پوره کیدلې.

خو سږ کال شکست خوړلي او ملحد د ښمن د خپلو جنایاتو بهیر د خلکو په لوري سمت او جهت ورکړ.

د روان کال په اوږدو کې د یوې دقیقې احصائې او شمیرنې له مخه څه د پاسه دری زره د استوګنې کورونه له خاورو سره برابر شوي دي.

د کندهار د محله جات، ارغنداب- دامان ، شاه ولي کوټ ، سپیروان، بالاکرز

کرز ، سفیدروان ، پنجوایی او خاکریز د زراعتي سیمو او منطقو په زرگونو باغونه په دومره شدت سره بمبارد شوي دي چې اکثرو باغونوکې خود کرنې او زراعت هیڅ نښنه هم نه پیداکیږي.

د کندهار په کومو سیمو کې چې د غنمو کښت کیده په دغو سیموکې هم مکار او غدار دښمن دغنمو په سلگونو خرمنونه د اتشي کارتوسو په واسطه وسوځول.

لنډه دا چې سږ کال کندهار د تیرو کلونو په پرتله له ډیرو ستونزو او مشکلاتو سره لاس او گریوان دی.

خو د مجاهدینو لوړ همت او سپیڅلی ایمان او نه ماتیدونکې اراده لا - هماغسې پرخپل حال پاتې ده.

کندهاره غوړول چې دي ټکلونه
اوس دي اوري پر لمبو سره اورونه
لکه ډک دي ستا انار له سرو دانونه
سره ټټو کې دي شته هومره سره داغونه

«قانع»

شعراوهنر
دانقلاب په
تګ لوری کی

ونه سوې، لمبه نه شوې، لوګی نه شوې، دا څه چل وو؟

تاچې وې „نشاره„! سرې لښکرې مې رایادې شوې

قانع

غزل

د سپیره خزان سلطه ده د راغونو په وطن کې
بهارونه مرور دي د ګلونو په وطن کې

د تنکي ګلاب ښایسته نوردې نه ستایم غزل کې
اوس د سرو زخمونو وار دی د شعرونو په وطن کې

د پېغلو صفت پرېږدئ د سرور غزل خوانانو
له ویرونو سره مل شئ د غمونو په وطن کې

څه د تور ماښام نوبت دی څه د تورماتم درانګ دی
د رڼا قحطي راغلې د لمرونو په وطن کې

د خندا مسکا مې نشته څه خندا له ما نه غواړې
د مرګونو راج او باج دی د ژواکونو په وطن کې

وچ شوندان دي چې رپیږي د سراب دجام په غاړو
ساقي مه راځه ماتم دی دجامونو په وطن کې

هر یو اه مې لمبه خیز شو له سلګو بخري اوري
د سکروټو باران شوی د آهونو په وطن کې

انا لحق یې هر آواز دی هر فریاد یې منصوري دی
«قانع» دا چیغې زده کړي د دارونو په وطن کې

چې په سرو وینو، د زلمو تر شو
سر نه تر پایه، وطن سره زر شو

چې په هر ګام یې، یو شهید پروت دے
که مقدس وو، مقدس تر شو

"پ"

خدای دوست

خوب

بېګا مې خوب لیده، د ختیځ لوري ته رڼا وي
چاودلې وې سپېدې، د سبا وږن پسته هوا وي

نرۍ وږمې چلېږي، خوشبويي راوړي وطن ته
پر شونډو د غوټیو هم نرۍ نرۍ موسکا وي

د ونو ټنګې پاڼې له ښادۍ وهي چک چکې
یو شغول وي د بلبلو، بوراګانې په نڅا وي

پوڼکي شګوفې کېږي او غنچې ګلونه کېږي
هر لور ته ښېرازي وي، هرې خوا ته سمسورتیا وي

چې وینم په هر شي کې تازګي وي طراوت وي
چې ګورم هر طرف ته یو ښایست وي یوه ښکلا وي

د لمر و پلوشو وته يې، ستوګې وي نيولې
شبنم هم هېره کړې، په دې بزم کې ژړا وي

ورکېږي خواشينۍ، د پرېشانۍ پردې څيرېږي
د لمر وړانګې خپرېږي، د تيارو کډه په شا وي

غمونه ټولوي په ډېر تلوار خپلې کمبلې
خوښۍ وي، خوشالۍ وي، هوسونه وي، خندا وي

هر لوري ته چې غوږ شې وي نارې د اتڼونو
هې هې وي د ځوانانو، د ښادۍ د ډول د رزا وي

ږغونه د هوراوو وار په وار لا غلي کېږي
د « الله اکبر » په ازانګو ډکه فضا وي

صفونه د غازيانو لور له لوري نږدې کېږي
پوځونه د ملحدو، شو په شو وي، شا په شا وي

لرۍ په هر ميدان وي د الله د منکرانو
برۍ وي د هغو چې يې غرض د خدای رضا وي

خرڅې وي د بتانو چې ماتېږي په تبرونو
په پښو د ابراهیم[۴] کې پروت نمرود غونډې باچا وي

چې ویښ شوم له خوبه نه خپل کمیس را باندې تنګ و
پر خوله مې دا وینا وه: «ګونډې خدای[۴] وي د ارښتیا وي»

نژدې به کړي خدای[۴] زړونه د غښتلیو افغانانو
«خدای دوسته!» باور وکړه ستا د خوب به دا معنا وي

الهی از وطن آوارګانیم
غریب و بیکس و بی خانمانیم
بزیر اسمانت نیست جائی
که تا یکدم درو آسوده مانیم

نامه‌های وارده

د جهاد پلوشې ګرانو چلوونکو!

خدای مو ښه او خوشحاله لره. د جهاد پلوشې په رښتیا سره د جهاد په فرهنګي سنګر کې د امید او مبارزې یوه وړانګه ده چې د تیارو د خاوندانو په ناولې او ناروا دنیا ییغل کوي.

موږ ډیر زیات فرهنګي کار او زیار ته اړه لرو. ځ موږ د دین او وطن دښمن د سلګونو او زرګونو اخبارونو، مجلو، راډیو، ستیشنونه او ... او ... په وسیله کوښښ کوي چې خپل ناروا تیري روا وښیئي- او خپل ناوړه هدفونه ورو وبولي.

نو د جهاد پلوشه او داسې نورې خپرونې د غلیم د تبلیغاتو او فرهنګي فعالیتونو په وړاندې ډیرې اهمې تاریخي دندې په غاړه لري.

د جهاد پلوشه په حقیقت کې د جنوب لویدیځو ولایتونو د یوا ځینۍ - خپرونې په حیث زموږ لپاره چې د دې ولایتونو او سیدونکي یوو، ډیر اهمیت لري او د افغانستان له اسلامي جمعیته ډیر ډیر مشکور یوو چې موږ ته یې په فرهنګي لحاظ هم ښه توجه وکړه. په احترام

د سرخاب له کیمپ څخه محمد طاهر معلم او محمد ظاهر پوپلزی.

بنام خداوند ګار هستی!

کارکنان مجلهٔ وزین «د جهاد پلوشه» السلام وعلیکم ورحمة الله وبرکاته ونصرته

تائیده.

برادران مبارز! چندی قبل شماره دوم مجلۀ «د جهاد پلوشه» به دسترسم قرار گرفت ضمن مرور اولی مجله بنده را به این مجبور ساخت تا مجله را از آغاز مطالعه کنم تا رسیدم به عنوان «د اوښکو او وینو انځورګر» واقعاً خواندنی ، دلچسپ و خیلی هم دوست دانستنی بود ، زیرا از یکسو هنرمندی استادسخن را به شیوه بسیار زیبا و ادبی بیان میکرد و از سوی دیگر خدمات جهادی استاد به نوع خیلی احسن نگاشته شده بود.

عبدالحق برادرشما از کونړ.

گرداننده محترم «جهاد پلوشه»

باعرض سلام های گرم وصمیمانه از خداوند توانا و مهربان موفقیت وکامیابی های بس بزرگ تان را هرچه بیشتر ، در نشر فرهنگ جهادی به خصوص جهاد - مقدس اسلامي افغانستان ، استدعا می نمایم.

حدیثی که من را به تحریر نامه وادار ساخت همانا مژدۀ مجلۀ وزین - «جهاد پلوشه» توأم با زحمات وبرد باری برادران در تهیه با ترتیب و تشکل این مجله میباشد.

مطالب عظیم و پر محتوایی درلابلای اوراق مجله مثلاً : د نثر د فاجعې نهه کلیزه ... د قضیې یو بل اړخ ... استاد خلیلی به لقاءالله پیوست .. خوږ بریالي شول،وغیره موضوعات و مباحث عملی ، صحبت و برهان صادق وپشتکار و تلاش های برادران در جهت روشن نمودن اذهان مجاهدین توسط فرهنگ غنی واصیل اسلامي است.

باید این نکته رانیز تذکر داد که در خلال مطالب دلچسپ وخواندنی یک کمئ راکه محسوس نمودم آن اینست که ترجمه ها به ندرت دیده میشود اگر این کمی مجله را هم پر نمودید به یقین گیرائی وعظمت مجله را دو بالاخواهد ساخت.

به احترام برادر مجاهد شما از ولایت غور- نورالله- مجاهد یار.

چې په لمبو یې، زړ دوله ځـالـه
پښتنکان تیر وو، له خپله بـالـه

که لیونیان یو، که هوښیاران یـو
جنګ به سور نه کړو، تر استقلاله

"پ"

DE

Jehad Palwashah Monthly

Editor : Esmat Qani

Published By :

Southwest Provinces of

Afghanistan

G.P.O. Box 345 Peshawar, Pakistan

دوروستۍ پښتۍ شرح

دکندهار دمحله جات زړه ورقوماندان
سید یعقوب آغاچې په دې ورستیو
وختونوکښې یې له دښمن سره په
جګړه کښې خپله سترګه له لاسه
ورکړه

DE
JEHAD PALWASHAH

MONTHLY

G.P.O. BOX 345
PESHAWAR - PAKISTAN

Vol. 1
No. 6 - 7